

ШЫН

№ 131
(18093)

2011 чылдың
ноябрь 15,
вторник

Садар өртээ
5 рубль.

1925 чылдың август
31-де үнүп эгелээн

Ниитилел-политиктиг солун

e-mail:shyntuva@mail.ru; shyntuva@yandex.ru

Чазак Даргазының ажил-албаны

ДАЛАЙ-ЛАМА БАШКЫ-БИЛЕ УЖУРАШКАН

Ноябрь 10-нун хүнүнде Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Шолбан Кара-оол Чырыткылыг XIV Далай-Лама Башкы-биле Моолга өөредилгелер кылып чоруп турган үезинде барып ужурашкан. Тываның Чазаның Даргазы шөлээзиниң үезинде амы-хууда ужуражылганы кылганын сагындырып каалы. А Чырыткылыг XIV Далай-Лама Башкы Моолга чүгле шажын-чүдүлге талазы-биле өөредилгелерин хайырлап келген дээрзин Калмыкияның Дээди ламазы (Шаджин-ламазы) Тэло Тулку Ринпоче бүгү медээлер агентилелдеринге дыңнаткан.

Авыралдыг Башкы-биле ужуражылга үезинде Шолбан Кара-оол бүгү тыва чонун өмүнээзинден Чырыткылыг XIV Далай-Лама Башкының р-мендизин айтырып, чоннун ундан байыр чедирип, оон ужуражыры кижиле бүрүзүнге иңдурбас улуг аас-кежик экин сеткилинден илереткен. Чазак Даргазы Чырыткылыг Башкы Тывага буддизмни сайзыраарының талазы-биле база Улуг Кыны Тываже чалаарынга тарыштыр кандыг ажилдар болурун сүмелээрин дилээн. Берген Угаанның тарадыкчызы Чырыткылыг Далай Башкы мындыг эрени чугаалаан: "Мээң бир дуга Тывага чораанымдан бээр чонну, силерниң чонунарны, эде сактып чоруур мен. Россия Федерациязының иштинде өс-сөөк буддистерниң ниитилел-билер мен. Мен мага-бодум-Тывага баар, барбазымдан арылга чокка, шажынны сайдып, оон аңгыда буддизмниң өөредилгезин болгаш философиязын өөречугула. Ол кончуг чугула, чүзүрге буддизмниң өөредигиниң ниити өөредилгелерге база тарыштырып болур болгай. Элээрге, буддизмниң психологиязы деп эртем бар. Бис ону билбис. Силер дыңдаа болуп чадавас силер, чазак Даргазы сураглыг эртемденер, оон аңгыда Европаның ат-

сураглыг эртемденнериниң буддистер-биле ужуражылгаларының үезинде Россиядан база эртемденер чедип кээп турар болгай. Олар сарыг шажынның дугайында эвес, а буддизмниң өөредилгелерин дыка сонургап турарлар. Ону шинчилеп көөр эртем кылдыр хүлээп көрүп турарлар. Буддизмниң өөредилгелери дыка байлак болгаш хей талаалыг. Ынчангаш Силер Тэло Тулку Ринпоче-биле кады сүмележи тургаш, буддизмниң өөредилгелерин келир үеде школа программазынга өске эртемнер-биле чергелештир өөренир аргаларын көрүп көөр болунарза эки деп бодаар-дыр мен. Эгезинде кезек школаларга шенелде кылдыр эгелеп болур аргазын көрүп көөр болза эки. Ындыг шенелделерден кандыг түңнел үнүп кээр көрүп көргей силер. Шак-ла мындыг буддизмниң өөредилгелерин өөренип турар шенелделерни Американың школаларында чоргузуп эгелей берген. Оларның түңнелдери чедишкенин болуп турар. Өөреникчилерниң угаан-медерели күштелип, бот-боттарын тайбың болгаш оожум байдалга алдынып эгелээр болган. Мен бодаарымга, Силерниң республикаларга база мындыг шенелделер чугула херек боор деп бодап тур мен. А шажынның хүрээлеринге хамаарыштыр алыр чүве болза, олар чүгле чүдүүр чер эвес, а буддизм өөредилгезиниң төптери болур ужуражылга үезинде чүдүүр улус хүрээлерге кел-

Ужуражылга үезинде.

геш, өөредиг алган турар ужурулуг. Силерниң тыва хуурактарыңар амгы үеде Индияның хүрээлеринде база өөренип турарлар болгай. Ынчангаш олар келир үеде өөредилгени негизинде улуг үлүг-хуузу кириштирер дээрзинге бүзүрээр мен. А мээң Тывага келирим дугайында чугааны кылырын далашпаалыңар. Ол албан болу бээр чүл-дүр."

Ужуражылга үезинде Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш.Кара-оол Тывага чаа хүрээ тудуун эгелээр деп турарын дыңнаткаш, оон тудуунун эгелээрин айы-зап бээрин дилээн. Чырыткылыг Далай-Лама Башкы ыңдыг медээге өөрүп, оон тудуунун эгезин айы-зап бергеш, бодунун талазындан боттук ачы-дузаны чедирген. Нью-Йорк хоорайда Далай Башкының фондузундан 100 муң долларны өргүвүшкөн, чаа тутунар хүрээге "Бурганның сөзү" болгаш "Бурганның сөзүнүн тайылбыры" деп

судурлар албан турар ужурулуг деп айтырган. Ынчангаш Башкының бодунун өмүнээзинден 300 ыдыктыг судурларны белекке бээрин база аазаан. Бо судурларны берип тура, Чырыткылыг Далай-Лама Башкы мындыг чүлүдү кончуг чагаан: "Бо судурлар довурак-доозун шыва алы берген чытпас турар ужурулуг. Оларны үргүлчү ажыглап, чүдүкчүлерге өөредип, ында чүнү бижип каанынга хамаарыштыр тайылбыр ажылын чоргузуп, улус-чон аразында сайгарып чугаалажырын чедип алыр херек" — деп чагаан.

Чазак Даргазы Чырыткылыг Башкы-биле оон-даа өске айтырыгларны сайгарып чугаалашкаш, ужуражылганың төңүзүндө Тыва Республиканың тугун арайлап бээрин дилээн. Онза Хүндүткелдик Башкывыс Тываның тугун көрүп кааш, дораан-на танып каан. Бо тукту 1992 чылда Арат шөлүңге Чырыткылыг Башкывыс арайлап

берип турганын сактып келген. Ынчангаш Чырыткылыг Башкывыс барык чээрби чыл болганда база катап Тываның тугун арайлап бергениниң херечизи кылдыр чурукка тырттырып алырын сүмелээн.

Тыва чонну утпайн сактып, олар дээш сагыш салып чорууру дээш Чазак Башкыны тыва чоннун мурнундан Чырыткылыг Далай-Лама Башкыга тыва чоннун ишти-хөңүн илередип чорууру эрте-бурунгу хөгжүм херексели игилди белек кылдыр тудускан. Башкы-выс улуг өөрүшкү-биле игилди хумагалыг хүлээп алгаш, бодунун баштак чаңын салбайн: "Бо хөгжүм херекселерге ойнап өөренип алгаш, XIV Далай-Лама хөгжүмчү болу бээр ам" — деп хөглүг каткызын каттырып, Чазак Даргазын куспактап турган. Төгүлүг болгаш өөрүнчүг ужуражылга ыңчаар доозулган.

ТР-ниң албан-езуунун сайтызындан.

Тыва Республиканың Дээди Хуралында

БЮДЖЕТ ТӨЛЕВИЛЕЛИНИН САЙГАРЫЛГАЗЫ

Эрткен пятницада Тыва Республиканың Дээди Хуралының бюджет болгаш экономика хөгжүлдизиниң талазы-биле комитети «Тыва Республиканың 2012 чылда болгаш 2013-2014 чылдарда планныг үеде республика бюджетиниң дугайында» хоойлу төлевилелиниң сайгарылганын кылган.

Тыва Республиканың 2012 чылда бюджетиниң орулгалары 3361,0 муң рубль деп тодараткан, чарыгдалдары 14053126,5 рубль. Ынчал кээрге бюджет-етпес кезээ — 329765,5 муң рубль. Р-ниң экономика сайыды Елена Трусова Тыва Республиканың 2012 болгаш 2013-2014 чылдарда планныг үеде социал-

экономика хөгжүлдизиниң башкы удуру санаашкынынга хамаарыштыр илеткелди кылган. Экономика яамызының санап турарына 2012 чылда республиканың ниити продукциязының хемчээлин эртип турар чылды-биле деңгээл нээрге, 1,6-1,7 катап өзөр. Көдээ ажыл-агый продукцияларының хемчээли 2,5 хуу өзүлдегил болур. 2014 чылга чедир республикага

инвестициялар хемчээли 10 млрд. рубль чедер. Күрүнениң капитал салышкыннарының мурнады хөгжүдөр угланышкыннары — инфраструктураны сайзырадыры, инновациялыг шынарлыг үлөтүр төлөвилелдерин деткири. Тудуг адырының 2014 чылга чедир кылып чорудар ажилдарның хемчээли 66-70 муң дөрбилчин метр чедер. Ол чорук көдээниң чурттакчыларын болгаш чединмес өг-бүлелерни чурттаар оран-сава-биле хандыраар арганы бээр. Эвээш кат бажыңнар тудуу болгаш чер участокарының инженерлиг инфраструктуразының хандырылганы уламчылаар. Чурттакчы чоннун

яды-чединмес байдалы 26 хуу кызырлыр, ажил чок кижилериниң саны 26,5-25,8 муң чедир кызырлыр деп санап турар. Үлөтүр бүдүрүлгелериниң Кызыл, Ак-Довурак хоорайларга болгаш Кызыл кожуунга хемчээли улгадыр.

Дотация акшазын канчаар-даа үлээрге, муниципалитеттерге чединмес болуп турары кожууннар удуртукчуларын дүвүредип турар. 30-40 миллион рубль немелде хереклеттинип турарын Эрзин, Кызыл, Өвүр, Улуг-Хем кожууннарның удуртукчулары демдеглээн. 2012 чылда, эртип турар чылга деңгээрге, шынап-ла, муниципалдыг тургузулгаларга саң-

хөө дузазы эвээш болур, чүге дизе кадык камгалалы долузу-биле республика бюджетинче эглип келген. Ынчангаш элээн каш кожууннарның удуртукчулары хоойлу төлевилелиниң тургузулгаларына бюджет хандырылганынга хамаарыштыр айтырыгларны тургускан.

Саң-хөө сайыдының бирги ораакчызы Урана Даваа 2011 чылда муниципалитеттерниң бот тускайлаң чоруун хандыраары-биле элээн хей шыңгыы үндүрүлгелерни оларже шилчтикенин сагындырган. Оон аңгыда чыл дургузунда федералдыг деңгелге муниципалдыг тургузулгаларның бюджет хандырылганын деңгээри-биле немелде акша-хөрөңги тыварының ажилдары уламчылаар.

(Уланчызы 2-ги арында).

Чазак Даргазының ажил-албаны

ЧАА ЕПИСКОП АЖЫЛДАП ЭГЕЛЭЭН

Ноябрь 13-те, воскресенье, Кызыл хоорайда чаа Воскресенский кафедралдыг хүрээзинге епископтуң бир дугаар мөргүлү болган. Ону ол албан-дужаалга Кызылдың болгаш Тываның епископу Феофан (Ким) эрттирген, ону ол албан-дужаалга Москваның болгаш бүгү Русьтуң Ыдыктыг патриархы Кирилл томуйлаан.

Абакан-Кызыл епархиязының составына кирип турган епархияны Русьтуң Православ хүрээзининг шийтпирин езугаар 2011 чылдың октябрь 6-да Тыва-Республикада епархия кылдыр аңгылаанын сагындыраал. Ындыг шийтпир патриарх Кириллдин 2011 чылдың август 31-де Тывага кээп чораанының соонда хүлээп алдыган.

Чаа епархияның епископунга Абакан епархиязының ажилдакчызы игумен Феофан (Ким) томуйлаткан. Ол Тывага каш удаа чораан, кажан патриарх Кирилл бистиң республикага чоруп турда ону үдөп чорааннарның бирээзи турган.

Ноябрь 13-те болган бир дугааргы мөргүл православ шажының чүдүкчүлеринге езулуг-ла байырлал болган. Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оолдун улуг деткимчезин езугаар тудуу доозулган

ТР-ниң Чазаның Даргазы Ш.В. Кара-оол епископ Феофан-биле чугаа цезинде.

кафедралдыг хүрээ Тываның епископунга быжыглаттыган. Баштайгы мөргүлдү Абакан епархиязының шажын ажилдакчыларының деткимчезининг ачызында болганын Кызылдың болгаш Тываның епископу Феофан Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Шолбан Кара-оолга чугаалаан. Шолбан Валерьевич бо чугула болушкун-биле болгаш улуг албан-дужаалга томуйлатканы-биле епископ Феофанга байыр чедирген болгаш чедишкуннерни күзүз, бодунуң албан-дужаал бүрүн эргелеринге дүүштүр болдунар-ла дузаны чедирерин ол

аазаан. «Силерге чаагай сеткилдиг эвилелчи мен, чаа православ хүрээзининг арткан тудуг ажилдарын эчизинге чедирер бис, ону доозар дээш бүгү күжүвүстү бээр бис» — деп, Ш.В. Кара-оол чугаалаан.

Кызылдың болгаш Тываның епископу Феофанны Алексей Илларионович Ким дээр. Ол 1976 чылда Южно-Сахалинскиге төрүттүнген. 1993 чылда Южно-Сахалинскиге Чөөн чүк лицейин дооскан, 1997 чылда Москваның коммерция университетинин филиалын, 2010 чылда Москваның шажын академиязын дооскан.

1995 чылдың майда православ

шажының сагылын четтирген, оон соонда Иркутскинги Ыдыктыг Иннокентий хүрээзинге, Южно-Сахалинскинги Воскресенский кафедралдыг хүрээзинге албан хагган. 1997 чылдың август 14-те Южно-Сахалинскинги болгаш Курилдин епископу Ионафан ону ыдыктаан болгаш Феофан деп шажын адын тывыскаан. 2000 чылда Абакан епархиязынга албан-хаап келген. 2006 чылдың май 6-да Сеул хоорайның мэриясы «Сеулдун хүндүлүг хамаатызы» атты аңаа тывыскаан.

Бистиң корр.
Виталий ШАЙФУЛИННИҢ
тырттырган чуруу.

БЮДЖЕТ
ТӨЛЕВИЛЕЛИНИ
САЙГАРЫЛГАЗЫ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арын)

Тыва Республика бүгү федералдыг тускай сорулгалар программаларга киржип тур болгаш инвестиция программаларына федералдыг деңгээлдеткимче өзүп турарын айтып 2012 чылда 59 тускай сорулгалар программалар ажилдап кылдыган, оларның 7-зин РФ-тин Президентининг даалгазы-биле кылган. Акшаландырышкын деңгээлдеткизи (пропорцияламындыг: 66 хуузу — федерал бюджеттен, 34 хуузу — республика бюджетинден. Кол-ла чүве төлевилел-смета документацияшын кылдыр тургузары дээр экономика сайыды Людмила Третьякова сагындырышаан, муниципалитеттерни ук программалар идепкейлиг киржиринче кылдыган.

Төмөс-батпас делегацияны ора, экономика сайыды Людмила Третьякова шупту эки дээр, республика азы муниципалитет бюджетинче кандыг ажил биле акша кирип болурун сагындыраар кижиге чогуна хомудалар илереткен.

ТР-ниң Дээди Хуралының (Парламентининг) даргазының оорунга Ольга Кольчикова бажыт төлевилелининг бирги номунгазының соонда депутаттар налдар болгаш эдилгелер ажилдап кылырының нарын азын эгелээр, ынчангаш саналдар бижимел-биле киририн дилээр Светлана БАЛЧЫ

МОСКВА АЛЕКСАНДРА ШОЙГУ-БИЛЕ БАЙЫРЛАШКАН

Амыдыралының дыка хөй кезин Тыва-биле болгаш оон чону-биле сырый холбаан Александра Яковлевна Шойгуну Москвага орнукшуткан.

Александра Яковлевна Шойгу — өг-бүлө тутпаанда фамилиязы Кудрявцева, эрткен чүс чылда бергелерни көрүп, Ада-чурттуң Улуг дайынының аар-берге коргунчуг үелерин, дайын чылдарының үрелишкуннерин көрүп эрткен орус херээженнерининг бирээзи. Олар эр улус-биле бир деңге ажилдап, ынчалза-даа ие кижининг, өг-бүлениң камгалакчызының ыдыктыг хүлээлгезин утпайн күүседип келгеннер.

Александра Яковлевна 1924 чылда Орел хоорайдан ырак эвесте суурга төрүттүнген, оон өг-бүлө дайынын оранчок мурнунда Украинага — Кадиевка хоорайже, амгы үеде Лугань областа Стаханов хоорайже, көжүп келген.

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдары болгаш фашистернинг эжелээшкени оон амыдыралына коргунчуг сактышкуннарны арттырган.

Алдап ажилдаар кылдыр Германияга сүре бербезин дээш ол бичи уруг дыка хөй чылдарын дургузунда бажынының серизининг адаанга чаштынып келген. Совет дайынчылар Донбассты хостап эгелей бергенде айыыл-халап бо келген: эт-септи хлебке орнап алып деп чорааш, Александра Яковлевна өөрү-биле кады туттурган болгаш тенниг сывырындак артыңче оларны суп каан. Чүгле дидими-

биле болгаш тус черниң чурттакчыларының дузазы-биле дезипкен кыстар өлүмдөн чылааннар.

1951 чылда Александра Яковлевна Харьковтуң көдээ ажил-агый институтун дооскан болгаш бодунуң шуут дыңнап көрбээни Тывага хуваалда езугаар чедип келген. Бо ырак болгаш чаңчыгып чадап турган чери чоорту оон ийиги төрөөн булуңу болу берген. Аңаа Александра Яковлевна хөй-хөй чылдарда аас-кежиктиг кады чурттап, кайгамчык уругларны кады өстүрер онзагай кижиге дужуп, бодунуң салым-хуузу тупкан.

Чөөн-Хемчик районнуң көдээ ажил-агый эргелелининг кол зоотехниктинге ажилдап тургаш, ол район солунунун редактору Күжүгет Шойгу-биле таныжып алган.

Аныяк өг-бүлө Чадаанадан Шагаан-Арыгже, 1957 чылда республиканың найысылалынче көжүп келген.

Кызылга келгеш, Александра Яковлевна дыка хөй чылдарын дургузунда Көдээ ажил-агый яамызынга ажилдап келген, 1979 чылда план килдизининг начальниги албан-дужаалдан хүндүлүг дышта-нылгаше үнгөн.

Александра Яковлевна Шойгу республиканың экономиказын сайырадырынга улуг салышкынны кириген, идепкейлиг хөй-ниити ажилдакчы чораан. Оон ак сеткилдиг күш-ажылын дыка хөй шаңналдар-биле демдеглээн, оон иштинде «Хүндүлелдинг демдээ» орден, «Тыва Республиканың көдээ ажил-агыйының алдарлыг ажилдакчызы» ат бар. Тыва АССР-ниң Дээди Советининг депутатыга чаңгыс эвес удаа соңгуткан.

Александра Яковлевнаның өөнүн ээзи Күжүгет Сереевич Шойгу Кызылга баштай республиканың «Шын» солунунун редакторунга, оон соонда СЭКП обкомунун секретарына ажилдап турган. Өг-бүлениң баштыңы олут орбас, үргүлчү сургакчылаар болгаш ажилчын аян-чоруктар баар болганындан өг-бүлө амыдыралының айтырыглары, уругларының кижизидилгези Александра Яковлевнага онаажып турган. Обком секретарының өөнүн ишти кара дүнеден, Хрущев үезинде болган-чок-ла, үзүктелер бээр, хлебти оочурлаар турган.

Нарын-бергелер турза-даа, Шойгуларның өг-бүлөзине ынакшыл, бот-боттарынга хүндүткел кезээде турган. Александра Яковлевна биле Күжүгет Сереевич боттарының хууда үлегери-биле уругларын кижизидип турганнар. Кызыл хоорайның Кызыл партизаннар кудумчузунда Шойгунуң квартираның эжи аалчыларга, улуг-даа, бичи-даа кижилерге кезээде ажык турган. Келген кижиге бүрүзүн хүлээп алыры болгаш аяк шайын кудуп ашкарып-чемгерери оларның чаагай чаңчылы турган. Өг-бүлениң херээжен ээзининг быжырган хуужуурларын аалчылар дыка үнелээрлер, ындыг чемни оон өске кым-даа кылып шыдаас деп, кажалары болгаш таныыр кижилери чугаалаарлар.

Интернационалчы ол өг-бүлө дыка хөй чылдарда кызылчыларга ынакшылдың болгаш шынчы чоруктуң, өг-бүлениң эртинелеринге хумагалалдың үлегер-чижээн көргүзүп келген. Өг-бүлениң чаңчылдарына шынчы чоруктарга, төрөл болгаш сагыш-сеткил талазы-биле

чоок кижилерге хумагалыг болурунга, өг-бүлениң доңун быжылаарына Александра Яковлевна уругларын чаңчыктырып келген. Сөөлгү чылдарда Москвага чуртап тура, Александра Яковлевна улуг өг-бүлөзине хаара тудар, уругларының болгаш уйнуктарының эрге-ажыктарын камгалаар тазы-биле төп болуп арткан, ону бичи мурнай чырык өртемчел чарлып чоруткан Күжүгет Сереевич Шойгунуң чырыктыгы раскалаан камгалап арттырып хөй чүүлдерни кылып келген.

Александра Яковлевна болгаш Күжүгет Сереевичининг хөй чыл кады болгаш найыралдыг амыдыралы ынакшыл болгаш хүндүткел өг-бүлениң чаңчылдарына шын чорук национал үзелдерден, шажын-чүдүлгө, амыдыралга таважыр чамдык чүүлдерден болгаш өске-даа багай уржуктардан чербедик дээрзин бадыткап көргүскен. Ындыг өг-бүлелерге езулук интернационалистер болгаш патриоттар өзер.

ТР-ниң албан-езууну
сайтызындан

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Шолбан Кара-оол, Тыва Республиканың Чазы, Тыва Республиканың Дээди Хуралы Россияның Онза байдалдар яамызының сайыды Сергей Күжүгетович Шойгуну Күрүне Думазының депутаты Лариса Күжүгетовна Шойгуну, оларны чоок болгаш төрөл кижилеринге иези

Александра Яковлевна ШОЙГУНУҢ

мөчээни-биле холбаштыр ханы кажыыдалын илередип тур. Хүндүлүг Сергей Күжүгетович, Лариса Күжүгетовна! Иезин, эн чоок кижизин чидирери — улуг качыгдал. Бо берге шактарда силерниң төрөөн Тываңар Силерниң-биле кады качыгдал тур. Александра Яковлевна Шойгунуң дугайында чырыктыгы тураскаал Тываның чурттакчыларының чүректеринге кезээ мөңгөде артар.

«ЧАҢГЫС ДЕМНИГ РОССИЯ» ПОЛИТИКТИГ ПАРТИЯНЫҢ ПРОГРАММАЛЫГ КЫЙГЫРЫ

Декабрьның

4

Күрүне Думазынче - «Чаңгыс демниг Россия»-биле!

Россияның хүндүлүг хамаатылары!

Он чыл бурунгаар бистиң чуртувус улуг дараашкыга турган. Бистер канчаар-даа жок аар-берге амыдыралды ажып эр-бис, амгы үеде бедик көдүрлүүшкүннүң ддары чоруп турар. Бис дээрге, өндүрүш чурттуң он-он сая чурттакчылары-дыр с. Бистер боттарывыстың ниити кү-нишкенивис-биле ынак чуртувусту, улуг Россияны, бүдүн-бүрүн камгалап арттыргаш, күчү-күжүн улгаттырып эгеледивис.

Экономиканы катап "диргизип", дүрген кузуп шыдаанывыс — бистиң дөгөрөвис-тиилелгевис. Ону чүгле бодунуң даанган ээлгезин ак сеткилдиг күүседип чораан алгаш эки келир үеде бүзүрелин черле ыш-майын чораан салым-чаянныг бүгү ажил-нарның, инженерлерниң, көдээ ишчи-ниң болгаш сайгарлыкчыларның кызымак а-ажылының түннелинде чедип алган.

Россия экономика талазы-биле кошкак, ы күрүне болбас ужурулг. Ол ышкаш бурунгаар хөгжүлдө чок, чыдып калган руктан, дүжүметтерниң хостуг чаң-ышкыннарындан, хээлиээр чоруктардан, роризмден хилинчектенип човууртавас алгаш өске күрүнелерден озалааш турбас урулг.

Бистер чурттуң экономиказы чиг эттен ту хамааржыр болгаш социал дең эвес руктарның айыылдыг байдалы-биле тешпес турар ужурулг бис. Хамаатылар күне албан черлеринче, судтарже азы айлу-дүрүм камгалаар органнарже дилег рген соонда, оларның талазындан тоом-чок чоруктарга азы чөптүг эвес хамаа-лгаларга, сайгарлыкчы чорукту сайзы-дырынга, күрүне албанын болгаш хөй-тичи идепкейлиг ажилды таптыг чору-зынга шаптык чедирип турар уружуктарга, тараазыннарга удур бис.

Бистер айыттыгган бо четпестерни ажып тер ужурулг бис. Россияда чаа, улуг со-лгаларны чедип алыр бүгү-ле барым-алар бар.

БИСТИҢ СТРАТЕГИЯВЫСТЫҢ ҮНДЕЗИННЕРИ

Хамаатыларның болгаш бүгү деңгелдер-и бюджеттериниң орулгаларын өстүрер рулга-биле экономиканы, өөредилге темазын чаартыр, үлөтпүрүнүң эде дерил-

гезин шапкынчыдар, чогаадыкчы чаа ажил-дарга деткимчени көргүзөр, күш-ажылдың бүдүрүкчү болгаш айыыл чок-чоруун бедидери;

даанган социал хүлээлгелерни күүсе-дери, күш-ажыл төлөвирин, пенсия акшазын, пособиелерни өстүрери, яды-түрөңги чорук-биле демиселди күштелдирери болгаш кадык камгалалының чаартылгазы;

хээли алыр чорукту дөзүндөн узуткаары, дүжүметтерниң орулгаларының, садыг-лаашкыга күрүне чагыын күүсеткениниң дугайында медээлерге, яамыларның болгаш оон-даа өске албан черлериниң хүлээп ал турары шийтирлерге ажык-чарлыг чорук-тар, эрге-чагырга черлериниң хамаатылар-ның өңчү-хөреңги болгаш хостуг эргелерин-ге дорт хамааржыр бүгү-ле эгелээшкенин-ринге хөй-ниитиниң сайгарылгазы;

суд черлерин кымдан-даа хамаарышпас, көскү болгаш чөптүг чоруктуң үндезинне-ринге быжыглаары, кеземче хоойлужудул-газының экономиктиг чүүлдеринге кеземче онаашкынынга кижизиг чорук;

кижиге, оон иштинде чаш уругларга удур күш дөгээр кем-херек үүлгедиишкениниң болгаш террорисчи чоруктарның яла-шииткенин шыңгырадыры;

нациялар болгаш шажын-чүдүлгелер аразында амыр-тайбың чорукту деткири, ыңай-бээр чажыт көжер, язы-сөөк аайы-биле бөлүгөжип алгаш, кем-херек үүлгедир чоруктар-биле демиселди күштелдирери, өске чоннарның "езу-чаңчылдарына хөңнү чок чоруктарны болгаш сепаратчы хөөнне-ни шуут болдурбазы, Россияның бүгү хөй нация чоннарының культуразының хостуг хөгжүлдөзи, чаңчыл болган бүгү шажын-нарга деткимче;

хамааты бүрүзүңе күрүне болгаш хөй-ниити амыдыралының уштап-башкарылга-зынга киржир эргени болгаш оон санал-оналын өөренип көөр арганы, хосталганы берип турар болгаш чөптүг чорукту непе-редип турумчулар чаа политиктиг байдал-дың хөгжүлдөзи;

чурттуң иштиги болгаш даштыкы айыыл чок чоруу, эки ажилдыг полиция, күштүг Чепсектиг Күштер, а ол ышкаш шериг-далай флодунуң база эрге-хоойлу камгалаар черлерниң ат-алдарын бедидери;

улустарның чаагай амыдыралының дең-нелин бедидеринче болгаш оларның айыыл чок чоруун магадылап турар угаан-саа-рылдыг болгаш кымдан-даа хамаарышпас даштыкы политиканы чорудары дээш бис.

БИСТИҢ ЧАА ЭКОНОМИКАВЫС

Бистиң чуртувус чоокку беш чылдың дургузунда делегейниң эң сайзыраңгай эко-номикалыг беш күрүнезиниң санынче кирер ужурулг. Чуртувус күчү-күштүг, бурунгаар хөгжүлдөлиг күрүне болбас аргажок.

Чоокку 20 чылда бүгү нацияның сорул-газы — чурттуң үлөтпүр-бүдүрүлгө болгаш бюджет адырларына 25 миллиондан эвээш эвес чаа ажилдаар черлерни ажыдары.

Транспорт болгаш тудуг адырының, электри энергиязының болгаш харылзааның хөгжүлдөзүнче кичээңгейни угландыар, орук тудуунуң хемчээлдерин улгаттыар болгаш ында ажилдарны шапкынчыдар бис.

Ада-чуртта эртем-шинчилел ажил-дарына, эртемденнерниң чугула ажилда-рынга акша-хөреңгини көвүдөди бээрин чедип алыр бис.

Чоокку беш чылдың дургузунда аш-чем аймааның кол хевирлеринге чурттуң өске күрүнелерден хамаарышпас чоруун чедип алыры чугула.

Чурттуң агроүлөтпүр комплекзинге чаа-чаа бүдүрүлгө черлерин, а чурттакчыларга сая-сая ажилдаар черлерни ажыдары, арат-та-раачын ажил-агыйларны, биче болгаш ор-тумак сайгарлыкчы чорукту деткири, эконо-миканың бүгү адырларында ажилдап чоруур улустуң социал байдалын экижидери чурттуң көдээ черлеринге хөгжүлдөни, оларның чурттакчыларына, оон иштинде аныяктарга тодуг-догаа болгаш таарымчалыг амыдырал-ды тургузар сорулганы салып турар.

РОССИЯ — СОЦИАЛ УГЛАНЫЫШКЫННЫГ КҮРҮНЕ

Чурттуң чурттакчы чонунуң санының чылдан чылче кызырлыр чоруун соксады-рын чедип алдывыс. 2008 чылдан эгелээш Россияга 6 сая ажыг кижиге төрүттүнгөн. Ол дээрже сөөлгү 20 чылдың дургузунда эң эки

көргүзүг-дүр. 2006 чылдан бээр чуртталга-ның ортумак назыны үш хар өскөн.

2013 чылда чуртка чуртталганың орту-мак назыны 70 харны ажа бээр ужурулг. Бистер чоннуң чайгаар өзүп-мандыыр чо-руун улам быжыглаар, оон өзүлдөзүн оон-даа ыңай хандыраар бис.

Россия девискээринде ажилдап турар кижиге бүрүзү эки акша-шалыңны алыр ужурулг. 2014 чылдың төңгүзүңгө чедир чуртка күш-ажылдың ортумак төлөвири 1,5 катап өзер.

АМЫДЫРАЛДЫҢ ДЕҢНЕЛИН ЭКИЖИДЕРИ

Россияга беш чыл дургузунда 1 муңдан эвээш эвес чаа школаларны тудар. Ол-ла үеде чурттуң девискээринге озал-ондак бо-лур чыгыгы байдалдыг чаңгыс-даа школа артпас турар ужурулг.

Уруглар садтарыңче шыланчыг, узун оочурун чок болдурар. Чоокку каш чылда бо чидиг айтырыгны чуртка үзе шийтир-лээр.

Кадык камгалалының чедирип турар ачы-дузазының шынарын экижидер. Ада-чурттуң кадык камгалалында боттук өске-рилгелерни чурттуң хамаатылары боттары эскерип биле бээр. Оларның шынарлыг эмчи дузазынга эргелери ыяк сагыттыгган турар ужурулг.

Көдээ эмнелге черлеринче онза кичээңгей-ни салыр. Көдээ черлерге ажилдаар күзелин илереткен эмчилерге 1 миллион рубль чедир деткимче акшаны бээрин чедип алыр бис.

Өг-бүлө бүрүзү таарымчалыг өртөктиг болгаш чурттаарына эптиг аңгы оран-савалыг болур ужурулг. 2016 чылга чедир чуртка чуртталга оран-савазының тудуунуң барык ийи катап өзүлдөзүн чедип алыр.

Бистер аныяк башкыларга эвээш хуулуг болгаш эге дадывыры улуг эвес тускай ипотеканы бээрин чедип алыр бис.

Күрүне Думазы болгаш төп Чазак федералдыг өңчүде санадып турар хостуг черлерни бюджет адырының ажилдакчы-ларына: эмчилерге, башкыларга, культура болгаш социал адыр ажилдакчыларына олар боттарына хуу чуртталга оран-савалары тудуп алыры-биле дамчыдып бээриниң айтырыын көдүрери чугула деп санап турар бис.

БИСТИҢ КҮЖҮВУС — ЧОННУҢ БҮЗҮРЕЛИНДЕ

"Чаңгыс демниг Россия" политиктиг партия хөй чылдар дургузунда чуртта политиктиг ниити национал баштың болуп турар деп чүвени бадыткап шыдаан. Ол чүгле бодунуң сонугралдарын бодавайн, а хамык улусту баштап шыдаар болгаш удурланыкчыларын база дыңнап билер арга-шинектиг. Бо партия хүнүн бодавайн, бистиң чуртувустуң бүгү девискээрлериниң, социал бөлүктөрүнүн болгаш бүгү хамаатыларының эрге-ажыктары дээш ажилдап шыдаар. "Чаңгыс демниг Россияны", шынал-ла, бүгү чоннуң болгаш бүгү Россияның партиязы-дыр деп болур.

Бистер Күрүне Думазының депутаттары-ның сонугралдарына чурттуң хөгжүлдө-зиниң чугула айтырыгларын шийтирлээр болгаш бүгү нацияның демниг чоруун, кат-тыжышыкынын хандыраары-биле россияжи ниитилелдин барык бүгү бөлүктөрүнүн төлээлери-биле кады киржип турар бис.

Бистер боттарывыстың программавысты сонгукчуларывыстың чагыгларына, чоннуң эгелээшкенинче үндезилеп ажилдап кыл-ган бис. Чоннуң ол чагыгларына даянып алгаш, кижиге бүрүзү ажилдыг, ниитилелге херектиг болур чоруун, ол бодунуң арга-шинээн амыдыралга чөптүг, долу ажыг-лаарын, бодунуң база ажы-төлүнүн амыр-тайбың болгаш менди-чаагай келир үезинге бүзүрелдиг болурун чедип алыр бис.

❖ Бис төрөөн чуртувуска аас-кежикти күзеп турарывыс болгаш аңаа бердинген ынакшылывыс-биле чаңгыс демниг бис!

❖ Келир үе — бистиң болур!

❖ Кады — тиилелгеже!

(Халас үндезинге парлаан).

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДОКТААЛДАРЫ

Тыва Республиканың эге профессионал өөредилгениң күрүнениң өөредилге албан черлерин Тыва Республиканың эге профессионал өөредилгениң күрүнениң бюджет өөредилге албан чери деп эде тургузарының дугайында

2011 чылдың октябрь 24 № 621 Кызыл хоорай

"Күрүне (муниципалдыг) албан черлеринин эрге-хоойлу байдалын бедидери-биле холбашкан Россия Федерациязының чамдык хоойлужудулга актыларына өскерилгелерни кириеринин дугайында" 2010 чылдың май 8-те № 83-ФЗ федералдыг хоойлуга дүүштүр, Тыва Республиканың республика бюджетинин чарыгдалдарын эвээжедир база Тыва Республиканың эге профессионал өөредилгениң күрүне өөредилге албан черлеринин ажил-чорудулгазының шынарын бедидер сорулга-биле Тыва Республиканың Чазаның доктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың эге профессионал өөредилгениң күрүнениң дараазында бюджет өөредилге албан черлерин (дараазында - күрүнениң бюджет албан черлери) тургузар:

Эге профессионал өөредилгениң күрүне өөредилге албан чери "Кызыл хоорайның №1 профессионал училищезин" Тыва Республиканың эге профессионал өөредилгениң күрүнениң бюджет өөредилге албан чери "Кызыл хоорайның №1 профессионал училищези" деп эде тургузуп, кол сорулгаларын болгаш штат санын хевээр арттырар;

Эге профессионал өөредилгениң күрүне өөредилге албан чери "Балгазын суурнуң №2 профессионал училищезин" Тыва Республиканың эге профессионал өөредилгениң күрүнениң бюджет өөредилге албан чери "Балгазын суурнуң №2 профессионал училищези" деп эде тургузуп, кол сорулгаларын болгаш штат санын хевээр арттырар;

Эге профессионал өөредилгениң күрүне өөредилге албан чери "Чадаана хоорайның №6 профессионал училищезин" Тыва Республиканың эге профессионал өөредилгениң күрүнениң бюджет өөредилге албан чери "Чадаана хоорайның №6 профессионал училищези" деп эде тургузуп, кол сорулгаларын болгаш штат санын хевээр арттырар;

Эге профессионал өөредилгениң күрүне өөредилге албан чери "Шагаан-Арыг хоорайның №8 профессионал училищезин" Тыва Республиканың эге профессионал өөредилгениң күрүнениң бюджет өөредилге албан чери "Шагаан-Арыг хоорайның №8 профессионал училищези" деп эде тургузуп, кол сорулгаларын болгаш штат санын хевээр арттырар;

Эге профессионал өөредилгениң күрүне өөредилге албан чери "Хову-Аксы суурнуң №9 профессионал училищезин" Тыва Республиканың эге профессионал өөредилгениң

күрүнениң бюджет өөредилге албан чери "Хову-Аксы суурнуң №9 профессионал училищези" деп эде тургузуп, кол сорулгаларын болгаш штат санын хевээр арттырар;

Эге профессионал өөредилгениң күрүне өөредилге албан чери "Кызыл хоорайның №11 профессионал училищезин" Тыва Республиканың эге профессионал өөредилгениң күрүнениң бюджет өөредилге албан чери "Кызыл хоорайның №11 профессионал училищези" деп эде тургузуп, кол сорулгаларын болгаш штат санын хевээр арттырар;

Эге профессионал өөредилгениң күрүне өөредилге албан чери "Тоора-Хем суурнуң №12 профессионал училищезин" Тыва Республиканың эге профессионал өөредилгениң күрүнениң бюджет өөредилге албан чери "Тоора-Хем суурнуң №12 профессионал училищези" деп эде тургузуп, кол сорулгаларын болгаш штат санын хевээр арттырар;

Эге профессионал өөредилгениң күрүне өөредилге албан чери "Тээли суурнуң №13 профессионал училищезин" Тыва Республиканың эге профессионал өөредилгениң күрүнениң бюджет өөредилге албан чери "Тээли суурнуң №13 профессионал училищези" деп эде тургузуп, кол сорулгаларын болгаш штат санын хевээр арттырар.

2. Тыва Республиканың өөредилге болгаш эртем яамызынга бо доктаалдың 1-ги пунктузунда айтылган күрүнениң бюджет албан черлеринге ажил-чорудулганы болгаш тургузукчузунуң бүрүн эргелерин хуваар.

3. Тыва Республиканың Чер болгаш өнчү хамаарылгаларының яамызы эге профессионал өөредилгениң күрүнениң өөредилге албан черлеринге оон мурнунда быжыглаттыг турган күрүне өнчү-хөреңгизин эргелеп-башкара эргелерни күрүнениң бюджет албан черлеринде тургустунган чурум езугаар быжыглаар.

4. Бо доктаал-биле Тыва Республиканың ажыглалында эге профессионал өөредилгениң күрүне өөредилге албан черлерин эде организастаары-биле холбашкан хемчеглерин кириген планын бадылаар.

5. Бо доктаалды "Тувинская правда" болгаш "Шын" солуннарда парлаар.

6. Ук доктаалдың күүселдезин Тыва Республиканың Аппаратынга болгаш Чазак Даргазының Канцеляриязының социал политика эргелелинге дагзыр.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.

5) 3.1 пунктуну дараазында редакция-биле бижири:

"3.1. Тыва Республиканың күүсекчи эрге-чагырга органы сайгарлыкчы чорук адырында ажил-чорудулганы чорудуп турар болганда, субсидия алырынга чагыгларны хүлээп алыр шийтпирни хүлээп алыр болгаш массалыг информация чепсектеринге дыңнадыгны бээр."

6) 3.2 пунктуну "сайгарлыкчы чорук адырында ажил-чорудулганы чорудуп турар Тыва Республиканың күүсекчи органы (моон ынай - Организатор дээр)" деп сөстөрни "Организатор" деп сөс-биле солуур;

7) 4.1 пунктуну: 3 абзацка "(бир эвес өөредилге курстарын эрттирер дугайында өөредилге организациязы-биле көргүскенде)" деп сөстөрни немээр;

Дараазында редакциялыг абзацтарны немээр:

"Бир эвес хөлезилекчи ажилдакчыларны өөредип турар болза, немелде чүүлдерни кириер:

- кирикчинин бадыткааны, өөредип

турар хөлезилекчи ажилдакчының пастор-тунуң хоолгазы;

- кирикчинин бадыткааны, күш-ажы-керээнин хоолгазы."

8) 6.1 пунктуну: "Агентилел" деп сөстү "Организатор" деп сөс-биле солуур;

"Бо чурумнуң №3 капсырылганы езугаар" деп сөстөрни ап кааптар;

9) 7 кезекте: эгени дараазында утка-биле бижири:

"7. Субсидияны ажыглап турарының хыналдазы";

7.1 пунктуну күжүн чидирген деп санаар;

7.2 пунктуну "Алыкчының кириге чагында капсырылгада бадыткалтыг документилер база ол ышкаш үнүшкүн хыналдаларны кылыр" деп сөстөрни "дугу жулгада чардынган" деп сөстөр-биле солуур.

2. Бо доктаалды "Тувинская правда" болгаш "Шын" солуннарда парлаар.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.

Тыва Республиканың ажыглалында эге болгаш ортумак профессионал өөредилгениң күрүне өөредилге албан черлерин эде организастаарының дугайында

2011 чылдың октябрь 24

№ 623 Кызыл хоорай

"Күрүне (муниципалдыг) албан черлеринин эрге-хоойлу байдалын бедидери-биле холбашкан Россия Федерациязының чамдык хоойлужудулга актыларына өскерилгелерни кириеринин дугайында" 2010 чылдың май 8-те №83-ФЗ федералдыг хоойлуга дүүштүр

Тыва Республиканың республика бюджетинин чарыгдалдарын эвээжедир база Тыва Республиканың эге профессионал өөредилгениң күрүне өөредилге албан черлеринин ажил-чорудулгазының шынарын бедидер сорулга-биле Тыва Республиканың Чазаның доктаадыры болза:

1. Эге профессионал өөредилгениң күрүне өөредилге албан чери "Ак-Довурак хоорайның №3 профессионал училищези" база ортумак профессионал өөредилгениң күрүне өөредилге албан чери "Ак-Довурактың педагогика техникумун" каттыштырып, Тыва Республиканың ортумак профессионал өөредилгениң күрүнениң бюджет өөредилге албан чери "Ак-Довурактың даг техникуму" деп эде тургузар.

2. Тыва Республиканың өөредилге болгаш эртем яамызынга Тыва Республиканың ортумак профессионал өөредилгениң күрүнениң бюджет өөредилге албан чери "Ак-Довурактың даг техникумун" ажил-чорудулгазын болгаш тургузукчузунуң

бүрүн эргелерин хуваар.

3. Тыва Республиканың Чер болгаш өнчү хамаарылгаларының яамызы эге профессионал өөредилгениң күрүнениң өөредилге албан чери "Ак-Довурак хоорайның №3 профессионал училищезинге" база ортумак профессионал өөредилгениң күрүне өөредилге албан чери "Ак-Довурактың педагогика техникумунга" оон мурнунда быжыглаттыг турган күрүне өнчү-хөреңгизин эргелеп-башкара эргени Тыва Республиканың ортумак профессионал өөредилгениң күрүнениң бюджет өөредилге албан чери "Ак-Довурактың даг техникумунга" тургустунган чурум езугаар быжыглаар.

4. Тыва Республиканың ажыглалында эге болгаш ортумак профессионал өөредилгениң күрүне өөредилге албан черлерин эде организастаары-биле холбашкан хемчеглерин кириген планын бадылаар.

5. Бо доктаалды "Тувинская правда" болгаш "Шын" солуннарда парлаар.

6. Ук доктаалдың күүселдезин Тыва Республиканың Аппаратынга болгаш Чазак Даргазының Канцеляриязының социал политика эргелелинге дагзыр.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.

«Тыва Республиканың автомобиль оруктары» күрүнениң эт-хөреңгизи албан черин тургузарының дугайында

2011 чылдың октябрь 26

№ 634 Кызыл хоорай

Тыва Республиканың Чазаның доктаадыры болза:

1. "Тыва Республиканың автомобиль оруктары" күрүне албан черинин ажил-чорудулгазының кол сорулгаларын болгаш штат санын арттырышаан, "Тыва Республиканың автомобиль оруктары" күрүнениң эт-хөреңгизи албан чери кылдыр өскертп тургузар.

2. Тыва Республиканың Орук-транспорт комплекзи болгаш харылзаа яамызынга "Тыва Республиканың автомобиль орукта-

ры" күрүнениң эт-хөреңгизи албан черинин тургузукчузунуң функциялары болгаш бүрүн эргелерин хуваар.

3. "Тыва Республиканың автомобиль оруктары" күрүнениң эт-хөреңгизи албан черин тургузарының талазы-биле хемчеглеринин коштунган планын бадылаар.

4. Бо доктаалды "Тувинская правда" болгаш "Шын" солуннарда парлаар.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазының бирги оралакчызының хүлээгезин күүседип турар В. БАРТЫНА-САДЫ.

«Тыва Республиканың Кызыл кожуун» муниципалдыг районнун девискээринде көдээ ажил-агыйынга ажыглаар категориялыг черлерни үлетпүр болгаш өске-даа тускай сорулгаларга ажыглаар черлер деп категорияже шилчидеринин дугайында

2011 чылдың октябрь 27

№ 643 Кызыл хоорай.

Россия Федерациязының 2004 чылдың декабрь 21-де "Черлерни болгаш чер участоктарын бир категориядан өске категорияже шилчидеринин дугайында" №172-ФЗ-нин 15 чүүлүнүн 2-ги кезеэн, Россия Федерациязының Чер кодекзинин 8 кезеэнин 1 чүүлүн удуртулга болдургаш, "Тыва Республиканың Кызыл кожуун" муниципалдыг район чагыргазының кириген дилеэн болгаш көдээ ажил-агыйынга ажыглаар категориялыг черлерни үлетпүр болгаш өске тускай сорулгаларга ажыглаар черлерже шилчидеринин дугайында материалдарын өөренип

көргөш, Тыва Республиканың Чазаның доктаадыры болза:

1. Көдээ ажил-агыйынга ажыглаар категориялыг черлерни үлетпүр болгаш өске-даа тускай сорулгаларга, орук тудуунга, хөмүр-даш уургайың тудуунга, хөмүр-даш тывыжыңга болгаш өске-даа тывыш ажилдарыңга ажыглаар черлер деп категорияже дараазында чер участоктарын дамчыдар:

- Тыва Республиканың Кызыл кожуунда Элегес-Аксы суур деп чурттакчылыг черден мурнуу-чөөн талада 320 метрде черде Кочетов суурже автомобиль оруунуң

Тыва Республиканың биче болгаш ортумак сайгарлыкчы чоруктуң субъектилеринин өөредилге ачы-дузазының чамдык төлевирлери дээш субсидия дугайында дүрүмүңгө өскерилгелерни кириеринин дугайында

2011 чылдың октябрь 24

Тыва Республиканың Чазаның доктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың Чазаның 2010 чылдың октябрь 18-те №428 доктаалы-биле бадылааны Тыва Республиканың биче болгаш ортумак сайгарлыкчы чоруктуң өөредилге ачы-дузазынга чамдык төлевирлер дээш субсидия дугайында дүрүмүңгө дараазында өскерилгелерни кириер:

1) I кезекти дараазында редакция-биле бижири:

"I. Ниити дүрүм

Биче болгаш ортумак сайгарлыкчы чоруктуң (дараазында — БОС) сайгарлыкчыларның эге билин болгаш сайгарлыкчы компетенциязын бедидер сорулга-биле ажилындан хоставайн азы хостааш, 100 шактан эвээш эвес үе дургузунда өөредилге ачы-дузаларын — квалификациязын белеткээр, эде белеткээр, бедидерин чорудуп турар база дыңнакчыларга өөредилге курстарын дооскан дугайында документини тыпсыр.

БОС субъектилеринге өөредилге ачы-дузазының чамдык төлевирлеринге субсидияларны дуглаарыңга БОС-тун субъектилеринин чорутканы квалификацияны белеткээр, эде белеткээр, бедидеринин талазы-биле курстарга чараан чарыгдалдарны чамдык-

№ 627 Кызыл хоорай

зын эгидеринге бээр. Субсидияны акша-хөреңги хевиринге бээр болгаш ону чүгле бизнести хөгжүдөр сорулгага ажыглаар."

2) 2.1 пунктуну дараазында редакция-биле бижири:

"2.1. БОС-тун субъектилеринге субсидияларны Тыва Республиканың республика бюджетинден, чамдык таварылгаларда федералдыг хоойлужудулгада көрдүнгени-биле федералдыг бюджеттин акша-хөреңгизинден бээр."

3) 2.2 пунктуну "квалификациязын белеткээринин, эде белеткээринин, бедидеринин курстарының өөредилге ачы-дузазының төлевир дээш документ езугаар шынзыткан чарыгдалдар" деп сөстөрни "квалификациязын белеткээр, эде белеткээр, бедидер курстарының өөредилге ачы-дузазының төлевир" деп сөстөр-биле солуур;

4) 2.4 пунктуну дараазында редакция-биле бижири:

"2.4. Бо чурум езугаар субсидия бээринин байдалдары-биле БОС-тун субъектизи БОС-тун субъектилеринге өөредилге ачы-дузазының чамдык төлевирлеринге субсидия дээш үндүрген акша-хөреңгинин хемчээлинге ажилдакчыларны хөлезилээринин өөредилгези дээш субсидияны алыр эргелиг."

13800 дөрбелчин метр шөлдүг
2001:89 кадастр дугаарлыг черни №1
а езугаар;

а Республиканың Кызыл кожуунда
ксы суур деп чурттакчылыг черден
өөн талада 1,5 км. черде Кочетов
автомобиль оруунун оң талазында
белчин метр шөлдүг 17:05:0402001:90
дугаарлыг черни №2 капсырылга

а Республиканың Кызыл кожуунда
ксы суур деп чурттакчылыг черден

**Чылга чедир Тыва Республикада күш-культура болгаш спорт
ында профессионал өөредилгени сайзырадыр талазы-биле
плекстиг хемчеглерниң планын бадылаарының дугайында**

2011 чылдың октябрь 6

№ 586 Кызыл хоорай

культураны болгаш спортту,
едик чедишкннерни сайзырадыр
иле, 2014 чылда Сочи хоорайга XXII
жи кышкы оюннарның, 2013 чылда
хоорайга XXVII Бүгү-делегейниң
иверсиадазын, 2018 чылда футбол
биле делегей маргылдаазының
лин болгаш эрттирилгезинге
ышкан Россия Федерациязының
ентизиниң чанында Президиум
ниң 2011 чылдың май 16-да хуралы-
1 протоколун, Тыва Республиканың
н 2011 чылдың июль 8-те № 448
-биле бадылааны, 2020 чылга чедир
спубликага Күш-культураны болгаш
өгжүдериниң стратегиязын болгаш

мурнуу-барыын талада 3,5 км. черде Кызыл-
-Ак-Довурак автомобиль оруунун солагай
талазында 27000 дөрбелчин метр шөлдүг
17:05:0402001:91 кадастр дугаарлыг черни №3
капсырылга езугаар;

2. Бо доктаалды "Тувинская правда"
болгаш "Шын" солуннарга парлаар.

3. Бо доктаалдың күүселдезиниң хынал-
дазын Тыва Республиканың Чер болгаш өңү
хамаарылгаларының яамызынга дагзыр.

**Тыва Республиканың Чазаның
Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.**

**а Республиканың Кадык камгалал болгаш социал хөгжүлдө
ямызының болгаш ооң тургузуунун дугайында чурумга
өскерилгелерни кириериниң дугайында**

2011 чылдың октябрь 24

№ 625 Кызыл хоорай

а Республиканың Чазаның док-
а болза:

а Республиканың Чазаның 2011
январь 25-те № 40 доктаалы-биле ба-
а Тыва Республиканың Кадык камга-
гаш социал хөгжүлдө яамызының
ооң тургузуунун дугайында чурумга
нда өскерилгелерни кириер-
румда:

1 пункту дараазында утка-биле

Тыва Республиканың Кадык камгалал
социал хөгжүлдө яамызы (дараа-
яамы) дараазында ажил-чорудул-
рудуп турар Тыва Республиканың
и эрге-чагырга органы болур:

онда чурттакчы чонга социал дет-
и база демографтыг хөгжүлдени,
амгалал адырында, хамааты албан-
үне адырында күрүне политиказын
ыраар (күрүнениң хамааты албанын
астаар айтырыглардан аңгыда);

иал хандырылгага, медицина дуза-
хамаатыларның конституучу эрге-
боттандыраар сорулга-биле респуб-
кадык камгалал болгаш социал
де системазын удуртур;

а Республиканың девискээринде өг-
лгаш ие-чаштың күрүне камгалалын
р.;

4 пункту дараазында утка-биле

Яамы Тыва Республиканың респуб-
одрединден яамыны тударынга база
аашкан ведомство албан черлеринге
ген акша-хөреңгиниң кол үлөкчизи
ыларга) болур.;

4 пункту дараазында утка-биле

Яамының турар чери - 667010, Тыва
лика, Кызыл хоорай, Московская
узу, б. 2.;

17 пункту дараазында уткалыг

а Республиканың чурттакчы чонунун
р-эпидемиологтуг чогумчалыг чоруун
ар.;

21 пунктуга:

иги абзацта "санаторлуг-курорт
деп сөстөрнүң соонга", немелде эм-
дырылгазы" деп сөстөрнүң немээр;

аазында уткалыг абзацтарны немээр;
кылдавайн турар чурттакчы чонунун
а медицина камгаладылганын органи-
р;

а Республиканың чурттакчы чонунун

ону боттандыраарының хемчеглериниң
даңзыын боттандыраар сорулга-биле Тыва
Республиканың Чазаның доктаадыр
болза:

1. 2013 чылга чедир Тыва Республикада
күш-культура болгаш спорт адырында
профессионал өөредилгени сайзырадыр
талазы-биле комплекстиг хемчеглерниң
планын бадылаар.

2. Ук доктаалдың күүселдезин Тыва
Республиканың Аппарадынга болгаш Чазак
Даргазының Канцеляриязының социал
политика эргелелинге дагзыр.

3. Бо доктаалды "Тувинская правда"
болгаш "Шын" солуннарга парлаар.

**Тыва Республиканың Чазаның Дарга-
зының оралакчызы А.ДАМБА-ХУУРАК.**

санитар-эпидемиологтуг чогумчалыг чоруун
хандыраар;

Хоочуннарга хамааржыр чамдык кате-
горияның хамаатыларынга болгаш инвалид-
терге социал камгалал хемчеглерин көргү-
зери база ол ышкыш кол аарыгларга про-
филактиканы чорудар сорулга-биле сана-
торлуг-курорт эмнээшкиниге путевканы,
эмчиниң көргүзүү бар болза, бээриниң тала-
зы-биле, хоорайлар аразында транспортка
эмнедир черинче баар-кээринге халас чо-
руунунун социал ачы-дузаларын күрүнөден
социал дуза кылдыр бээр;

Тыва Республиканың девискээринге күш-
ажылды камгалаар болгаш байдалдарын
экижидер адырда күрүне политиказын
боттандыраарын хандыраар;

адырда кадрлар политиказы, яамының
адаанда ведомство албан черлеринге база
эргелеп-башкарылга органнарынга кадр-
ларны шилири база кадрлар курлавырын
хевирлээр.;

е) 2.2 пунктуга:

чээрби бешки абзацта "база "Күш-ажыл-
дың хоочуну" атты тыпсырының дугайында
саналды Тыва Республиканың Чазанче
кириер" деп сөстөрнүң ап кааптар;

үжөн дугаар абзацка "; бир звес мөчээн
кижи түр када күш-ажылчы шинээн чидирген
таварылгада ыяап-ла социал камгала-
дылгазы чок болза база божуп тура мөчээни
ол хүнде пенсионер звес болза, база ол
ышкыш иштелген соонда 196 хонук эрткенде,
өлүг төл төртүтүнгенде хөөржүдүлгө дээш
социал пособие төлевири";

алдан ийн дугаар абзацты дараазында
утка-биле солур;

күш-ажыл төлевири, шаңнал акша-
зының, күрүнениң хамааты албан-хаак-
чыларының стажын санаары, күрүнениң
хамааты албан-хаакчыларының албан-ду-
жаалында звес, ону солуп турар ажилдакчы-
ларның күш-ажыл төлевири талазы-биле
айтырылгарга саналдарны ажилдап кылыр;
амгы хоойлудуудууда көрдүнгөн өске-
даа бүрүн эргелерни боттандыраар."

2) тургузуунда:

"Саң-хөө департамент начальниги" деп
сөстөрнүң "Сайыттың оралакчызы - саң-хөө
департаментиниң начальниги" деп сөстөр-
биле солур.

2. Бо доктаалды "Тувинская правда"
болгаш "Шын" солуннарга парлаар

**Тыва Республиканың Чазаның
Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.**

**Тыва Республиканың Чазаның май 16-да № 621 доктаалына
өскерилгелер кириериниң дугайында**

2010 чылдың июль 2

№ 289 Кызыл хоорай

2009 чылдың декабрь 21-де "Хоочуннар
дугайында" федералдыг хоойлуга өскерил-
гелер кириериниң дугайында" № 327-ФХ
федералдыг хоойлуга дүүштүр Тыва Респуб-
ликаның Чазаның доктаадыр болза:

1. Тыва Республиканың Чазаның 2006
чылдың май 16-да "2005 чылдың январь 1-ге
чедир учетта туруп алган чуртталга байдалын
экижидери негеттинип турар хоочуннарны,
инвалидтерни болгаш инвалид уругларлыг
өг-бүлелерни чурттаар оран-сава-биле
хандыраарының талазы-биле социал деткимче
хемчеглерин көргүзериниң чуруму болгаш
хевир" № 621 доктаалына дараазында
өскерилгелерни кириер:

1) доктаалда:

адында ", 2005 чылдың январь 1-ге чедир
учетта туруп алган" деп сөстөрнүң ап кааптар;

1 пунктуга ", 2005 чылдың январь 1-ге чедир
учетта туруп алган" деп сөстөрнүң ап кааптар;

2 пунктуга ", 2005 чылдың январь 1-ге чедир
учетта туруп алган" деп сөстөрнүң ап кааптар;

2) Чурумунда:

Адында ", 2005 чылдың январь 1-ге чедир
учетта туруп алган" деп сөстөрнүң ап кааптар;

1 бөлүктө:

1 пунктуга "чамдык категорияларга", ",
2005 чылдың январь 1-ге чедир учетта туруп
алган" деп сөстөрнүң ап кааптар, №2004 чыл-
дың декабрь 29-тан" деп сөстөрнүң "1995 чыл-
дың январь 12-ден" деп сөстөр-биле солур;

2 пунктуга ", 2005 чылдың январь 1-ге чедир
учетта туруп алган" деп сөстөрнүң ап кааптар,

дараазында уткалыг абзац-биле немээр:
"2005 чылдың январь 1-ниң соонда учетта
туруп алган дайын хөдөлишкннериниң
инвалидтерин, дайын хөдөлишкннериниң
чок болган инвалидтериниң өг-бүлелериниң
кежигүннерин болгаш хоочуннарын чурт-
талга оран-савазы-биле Россия Федерация-
зының Чуртталга оран-сава хоойлудул-
газынга дүүштүр хандыраар."

3 пунктуга:

бирги абзацта "хоойлу езугаар чуртталга
байдалын экижидери негеттинип турарлар-
ның учедунда 2005 чылдың январь 1-ге чедир

турарлар" деп сөстөрнүң ап кааптар;

иштики 3 пунктуга ", 2005 чылдың январь 1-ге
чедир учетта туруп алган" деп сөстөрнүң немээр;
иштики 8 пунктуга ", 2005 чылдың январь
1-ге чедир учетта туруп алган" деп сөстөрнүң
немээр;

II бөлүктө:

14 пункту дараазында редакция-биле
кириер:

"берип турар субсидияның хемчээли бо
Чурумунун 3 пунктузунун 1,2, 4-7 иштики пунк-
туларында айыттыгган кижилерге нити чурт-
талга шөлүнүн 36 дөрбелчин метринден бол-
гаш 3 пунктузунун иштики 3,8 пунктузунда көр-
дүнгөн кижилерге 18 дөрбелчин метрден
Россия Федерациязының Чазаның, феде-
ралдыг күүсекчи органнарның тургусканы-
биле Тыва Республика талазы-биле нити
чуртталга шөлүнүн 1 дөрбелчин метрнүн ор-
тумак рынок төлевири-биле тодараттынар.;"

III бөлүктө:

19 пунктуга "Тыва Республиканың Күш-
ажыл, социал болгаш аныктар политиказы-
ның яамызы" деп сөстөрнүң "Тыва Респуб-
ликаның социал политика адырында күү-
секчи эрге-чагырга органының удуртукчузу"
деп сөстөр-биле солур;

21 пунктуга "Тыва Республиканың Күш-
ажыл, социал болгаш аныктар политиказы-
ның яамызы" деп сөстөрнүң "Тыва Респуб-
ликаның социал политика адырында күү-
секчи эрге-чагырга органы" деп сөстөр-биле солур.

2. Тыва Республиканың Чазаның 2005
чылдың апрель 5-те "Чуртталга байдалын
экижидери-биле 2005 чылдың январь 1-ге
чедир учетта туруп алган оларны чуртталга
оран-савазы-биле хандыраары Тыва Респуб-
ликаның бүрүн эргезинге хамааржыр хамаа-
тыларга социал хөдөлишкнн көрээзи-биле
чуртталга оран-савазын бээриниң Чурумун
бадылаарының дугайында" № 425 доктаа-
лын күжүн чидирген деп санаар.

3. Бо доктаалды "Тувинская правда"
болгаш "Шын" солуннарга парлаар.

**Тыва Республиканың Чазаның Дарга-
зының бирги оралакчызы С. ТЕН.**

**Тыва Республиканың девискээринде ыяап-ла медицина
камгаладылганының системазында медицина ачы-дузазының
тарифтериниң талазы-биле комиссияның составына болгаш**

Дүрүмүңе өскерилгелер кириериниң дугайында

2010 чылдың июль 14

№ 297 Кызыл хоорай

Тыва Республиканың Чазаның
доктаадыр болза:

1. Тыва Республиканың Чазаның 2007
чылдың январь 24-те Тыва Республиканың
девискээринде ыяап-ла медицина
камгаладылганының системазында медицина
ачы-дузазының тарифтериниң талазы-биле
комиссия дугайында Дүрүмде 3 бөлүктү
дараазында редакция-биле кириер:

"3. Комиссияның составы

3.1. Комиссияның составын Тыва
Республиканың Чазаның доктаалы-биле
бадылаар.

3.2. Комиссияның составын бадылаар
эргелиг 12 кижилер тургузар.

Комиссияның составына дараазында
черлерниң төлээлери кириер:

— Тыва Республиканың Чазаның, кадык
камгалал адырында күрүне эргелелиниң
органынын;

— Тываның Ыяап-ла медицина камгала-
дылгазының республика фондузунун;

— Тыва Республиканың девискээринде
медицина камгаладылганының организа-
циялары;

— Тыва Республиканың девискээринде
профессионал медицина ассоциациялары.

3.3. Комиссияның ажылынга Тыва Рес-
публиканың күүсекчи эрге-чагырга органна-
рының, организацияларның болгаш хөй-
ниити каттыжышкыннарының төлээлерин
кириштирип болур."

2. Комиссияның Тыва Республиканың
Чазаның 2007 чылдың май 29-та № 630 док-
таалы-биле бадылаан составын дараазында
редакция-биле кириер:

"Тыва Республиканың девискээринде
ыяап-ла медицина камгаладылганының
системазында медицина ачы-дузазының
тарифтериниң талазы-биле комиссияның
составы

Л.М. Бумбай — Тываның Ыяап-ла
медицина камгаладылганының республика
фондузунун килдис начальниги;

А.П. Дамба-Хуурак — Тыва Респуб-
ликаның Чазаның Даргазының оралакчызы;

Т.В. Деханова — Тыва Республиканың
педиатрлар ассоциациязының төлээзи
(дугуржулга-биле);

О.В. Доржу — Тыва Республиканың саң-
хөө сайыдының оралакчызы;

А.Д. Маркова — медицина ажилдакчыла-
рының профэвилелдериниң республика
комитетиниң даргазы (дугуржулга-биле);

А.Д. Монгуш — "Капитал Медицинское
страхование" ХАН-ның Кызылда салбыры-
ның күүсекчи директору (дугуржулга-биле);

Ю.Б. Монгуш — Тыва Республиканың
стоматологтар хөй-ниити организациязының
төлээзи (дугуржулга-биле);

Л.С. Мурманз — Тыва Республиканың
кадык камгалал сайыдының бирги ора-
лакчызы;

Т.И. Полежаева — Ыяап-ла медицина
камгаладылганының республика фондузунун
күүсекчи директорунун хүлээлгезин күү-
седип турар.

У.А. Хертек — "Капитал Медицинское
страхование" ХАН-ның Кызылда салбыры-
ның удуртукчу экономизи (дугуржулга-биле);

Г.Ф. Черепанова — Ыяап-ла медицина
камгаладылганының республика фондузунун
килдис начальнигиниң оралакчызы;

О.Н. Шенькова — "Капитал Медицин-
ское страхование" ХАН-ның Кызылда сал-
бырының камгалаттырганнарның эргелерин
камгалаар төптүн удуртукчузу (дугуржулга-
биле).

3. Бо доктаалды "Тувинская правда"
болгаш "Шын" солуннарга парлаар.

**Тыва Республиканың Чазаның
Даргазының бирги оралакчызы С. ТЕН.**

ТЫВА ЧОНГА ХҮНДҮТКЕЛИН ИЛЕРЕТКЕН

Чайгы болгаш күскү чылыг үелерниң эрткени-биле республика девискээринге тыва хүреш маргылдаалары кезек үеде соксай берген ышкаш кылдыр сагындырар. Херек кырында ол ындыг эвес. Маргылдаалар ол-бо черлерде спортзалдарда демей-ле эртип турар. Чижээ, эрткен улуг-хүнде, ноябрь 13-те, Кызылда «Сүбедей» спорткомплекске Моолдун күрүне Чааны, Тыва Республиканың алдарлыг ажилдакчызы Дамиран Бумбаярның шаңналы дээш 18 хар чедир назылыг оолдар аразында республика чергелиг дыка солун хүреш маргылдаазы болуп эрткен.

Элээди оолдар аразында эрткен бо хүреш дугайында бижир бетинде улуг моол мөге Д.Бумбаярга хамаарыштыр база оон бо маргылдааны ыяап-ла Кызылга чүге эрттире бергениниң дугайында элээн тайылбырны кылып көрээли.

Бирээде, бо чайын Кызылга төп Азияның көшкүн чоннарының национал хүрештеринге ээлчеглиг маргылдаалар болуп турда моол-тыва харылзааларны быжыглаарында ачы-хавыязы болгаш тыва мөгелерни белеткээринге доктаамал кирип чоруур улуг үлүг-хуузу дээш Моол күрүнениң Чаан мөгези Дамиран Бумбаярга «Тыва Республиканың алдарлыг ажилдакчызы» деп атты ТР-ниң Чазааның Даргазының Чарлы-биле тывыскан турган.

Ийде, Д. Бумбаяр амгы үеде Моолда эң ат-алдарлыг мөгелерниң бирээзи болуп турар. Ол Моолдун улуг Наадымында эң шыырак дээн 4 мөгениң санынче ийи удаа кирген. Улуг маргылдааларга шүглүп-даа чораан. Хостуг хүрешке Моолдун спорт мастери. Кызылга эң баштай 1990 чылда келген. Ынчан хостуг хүрешке «Азия төвү» маргылдаага киришкеш, бодунуң деңизинге чемпион атты чаалап алган. Оон бээр-ле Тывага каш-даа катап хүрежи келген. Тыва чонга, оон мөге оолдарында ынаа хөлчөк, оларны хүндүлээр. Янзы-бүрү маргылдааларга Тываның Күчүтөн мөгези

Аяс Монгуш-биле 10 катап хүрешкен. Ниити сан дең: 5:5.

Амгы үеде Д.Бумбаяр Улан-Батор хоорайда боду аңгы хүреш школалыг, ында хүрештерниң янзы-бүрү хевирлерин өөредип турар. Боду база ында башкылап чоруур. Хүреш школазынга Тываның эң шыырак дээн чамдык мөгелерин белеткээринге улуг үлүг-хуузу кириген. Чижээ, Тываның чемпионнары: Арзылаң мөгелер Андрей Хертек биле Эрес Кара-Сал, шыырак, аныяк мөге Буян Шимет дээш, оон-даа өскелер — база оон өөреникчилери. Амгы үеде аныяк оолдар аразында республика чемпиону Күдер Дыт-оол ол школада өөренип турар.

Моол мөге Д. Бумбаяр Убса-Нур аймактың Тес сумузуңга 1968 чылда малчын улустун өг-бүлелин төрүттүнген. Сөөлүнде барып чүгле аймактың эвес, а бүгү Моолдун амгы үеде эң ат-алдарлыг мөгелериниң санынче кирген. Моолга эртип турган улуг хүрештерге шүглүп-даа чораан.

Маңаа Моолдун Убса-Нур аймактан күрүнениң үш Авырга мөгелери үнгенин демдеглевес аргажок. Ол дээрге Моолдун улуг наадымдарының 10 дакпыр тиелекчизи, Моолдун Социалисттик Күш-ажылының Маадыры, Авырга-Дарган Хорлогийин Баянмунх, Авыргалар — Балжиян биле Ботмонх олар-дыр. Олар Тывага чаңгыс эвес катап кээп чораан болгаш тыва чонга билдингир

ТР-ниң Чазааның Даргазы Ш.В. Кара-оолдун байыр чедиришкени.

мөгелер апарган.

Д. Бумбаяр тыва чоннуң хүндүткелин билип, республиканың эң хүндүлүг адын аңаа тывысканынга өөрүп, бо маргылдааны «ТР-ниң алдарлыг ажилдакчызы» деп адын бадыткап эрттирп турары бо.

Ам эрткен бо маргылдаага тодаргай доктаалы. Улуг моол мөге Д.Бумбаярның шаңналы дээш бир дугаар эртип турар маргылдаага киржир күзелдиг оолдарның саны хөй болган — 128 кижиге. Аңаа кожууннардан болгаш Кызыл хоорайдан шыырак оолдар киришкен. Чижээ, чамдык оолдар боттарының белеткенип турары «Сүбедей» спорт комплекзиниң азы «Автомобилист» спортзалдың мурнундан хүрешкенер. Ол тыва хүрештиң төөгүзүндө чаа чүүл болуп турар.

Маргылдааның байырлыг ажилдышкынынга Моолдун күрүне Чааны Д.Бумбаярдан аңгыда, ТР-ниң Чазааның Даргазы Ш.Кара-оол, ТР-ниң Дээди Хуралының Даргазы К.Даваа, ТР-ниң Чазааның Даргазының оралакчызы — кадык камгалал сайыды А.Дамба-Хуурак, ТР-ниң Аныяктар херектериниң болгаш спорт талазы-биле сайыды У.Ондар, ТР-ниң Арзылаң мөгези Маадыр Монгуш дээш, оон-даа өскелер киришкен. Олар Д.Бумбаярга, оон эрттирп турары солун маргылдаазының ужу-дузазынга, тыва мөгелерни белеткээринге болгаш содакшудак кедип алгаш хүрежи ийи кожа-хелбээ чоннарның национал хүрештерин суртаалдаарында ачы-хавыязының дугайында хөй-ле чылыг-чымчак сөстөрү, келир үеде планнарны чугаалааннар.

Хүреш үезинде Тываның Национал хүреш федерациязы биле Моолдун Убса-Нур болгаш Завхан аймактарының национал хүреш федерацияларының аразында кады ажилдажылга дугайында керээге ТР-ниң Национал тыва хүреш федерациязының даргазы А.Дамба-Хуурак биле моол Федерацияларның өмүнээзинден Б.Ханхуяг олар аттарны салганнар.

Бо керээ езугаар ТР-ниң алдарлыг ажилдакчызы, Моолдун күрүнениң Чаан мөгези Д.Бум-

баярның шаңналы дээш 18 хар чедир назылыг оолдар аразында национал хүрештерни ийи таланың девискээрлеринге чыл санында ээлчег аайы-биле эрттирерин, маргылдаа хүннеринде национал хүрештерниң айтыргларының талазы-биле «төгерики столдарны», чөвүлел хуралдарны болгаш тускай эртемниглерниң аргадуржулга солчулгазын чорударын шиитпирлээн. Шак-ла ындыг ажилдар бо удаа база эрткенин

Шүлүг мөге Айдың Монгушка Д.Бумбаярның шаңналы.

демдеглээр апаар. Чижээ, Убса-Нур аймактың Аът спортунун федерациязының өмүнээзинден Моолдун эң тулган аът соодукчузу Ценд Ауш өөредиглиг солун кичээлди эрттирген.

Маргылдаага киришкен оолдарның белеткели шыырак деп чүвени шииткекчилер чаңгыс эвес катап демдегеп турган. Оларның аразында 2011 чылда аныяк оолдар аразында Наадым чемпиону Күзел Дамчат, ынчан үжүрлөшкен Отчугаш Донгак, дөртке артан турган Артыш Шагжы, сесче кирген турган Айдың Монгуш дээш,

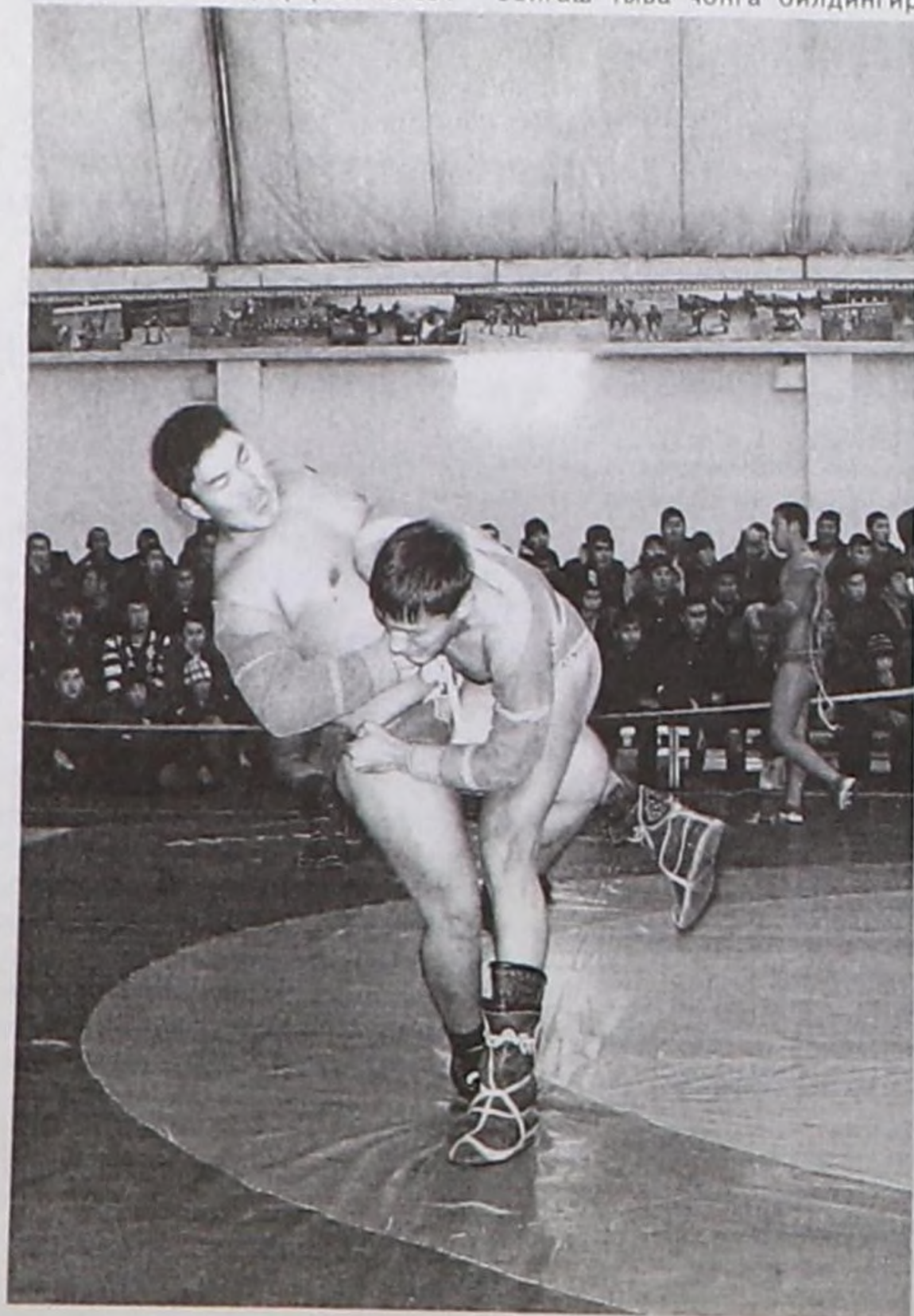
оон-даа өскелер бар.

Салгылар эрткен тудум, дар аразында демисел чүленип-ле орган. Каян сес артарга, оларның аразында май кижиге чок болган. Келир мөгелериниң чамдыктарын — зел Дамчатты, Ай-Чүрек Сковту, Артур Шагжыны, Ай-Сагаачыны, Айдың Монгуш Арат Монгушту (Амир Монгуш улуг огу), Амыр-Санаа Со болгаш Артыш Шөмбүлдү ачылар эки билер. Бо оолдар нунда эртип турган маргылдаага бо-ла шаңнал кирип чорааннар. Ай-Чүрек Санд Артур Шагжы, Айдың Монгуш биле Арат Монгуш эштери тааш, шыырак дээн дөрт мөгелер санынче кирген.

Дараазында салгыда Д.Бумбаярның шаңналы, маңаа дааның тиелекчизи ат дээш Артур Шагжы биле Айдың Монгуш хүрежи апарган. Бо ийи чамасчы эжишкы оолдар — Хем кожуунун Торгалыг тренер Болат Шагжының никчилери. Артур Шагжы — нерниң хеймер дуңмазы.

Сөөлү үеде эки хүрежируур бо ийи оол 2011 чылдың чаа байырлалының хүрежинде лекчи ат дээш иелээ артыканын аарыкчылар сактыр. Бо Артур эжин октааш, шүү турган. Бо маргылдаага Ай-Монгуш эжин үр-даа болбайчудан көдүргөш, октап ал Моолдун Чаан мөгези Д.Бумбаярның дээди шаңналы — те зорну, кубокту, медальды бо дипломну чаалап алган. Шаңалдыр бири маргылдааның чемпиону илерээн.

Маргылдааның киржикчилер сөөлүндө артан сес оолга ч

«Че-ве, көдүрдүм-не!».

Макыр-оол ДЕСПЕН
Авторунуң тырттырар чуруктары.

Байырлалың-биле, төрөөн школам!

ҮЕ-БИЛЕ БУРУНГААР БАЗЫМ

Бистин Каа-Хем кожуунун Бүрен-Аксы ортумак школазы бо чылдың ноябрь айда 65 харлаан билийн демдегеп эрттирер. Каа-Хем кожуунун Бүрен-Аксы суурнун школазы 1946 чылда үнде-леттинип тургустунган. Школа эгезинде 3 аңгы класс өрээлдиг, 18 өөреникчилиг турган. Эгезинде чүгле эге билиг школазы болуп ажыттынган.

52 чылдың октябрь 30-де күүс-комунун шиитпиринге школа 7 чыл школазы, а ылда 8 чыл школазы кылдыр каттынып тургустунган. Ол-тын 5 өөредилге класс-тан болгаш спорт залындан турган немелде школа тудуу алче кирген. 1985 чылда 8 школазы ортумак ниити өөренири болуп, өзүлдени алган. Он чылдарда чурттуң келир алым-чолу болур ажы-төлү дүн-хүн чок сагыш човап, билин харамнанмай, чон-чуулуг маадырлары болуп келген, уттундурбас, ынак-ларывыс — амгы үеде хүндү-штанылгада. Оларга Алек-с Уяжиковна Мижит-оол, Николаевна Бочкарева, Сергеевна Токсар, Тамара овна Салчак, Майя Уяжик-алчак болгаш оон-даа хөй-шкыларны хамаарыштырып Олар школаның амыдыра-

лы, сайзыралы дээш боттарының күжүн, дыжын утупкаш, кызы-маккай ажылдап чораанын сактып чугаалажыр-дыр бис. Ам бо хүнде байырлалывыс таварыштыр хүн-дүлүг башкыларывыска байыр чедирип, мөгейип тур бис.

Бүрен-Аксы школавыс амгы хүннерге чедир дыка хөй өөреникчилерге эртем-билигни берип, чуртталганың делгем оруунче баштайгы базымнарны айтып берип үдээн. 65 өөредилге чылында чеже доозукчу оон үнмээн дээр, ол дыка хөй талантылыг болгаш республикада болгаш кожуунда хөйге билдингир, алдарлыг апар-ган доозукчуларлыг. Оларга Вита-лий Сергеевич Чаж-оол — ТР-ниң Чонну күш-ажылга хаара тудар агентилелиниң даргазы, Алена Йомужап — Тывада билдингир композитор, Надежда Шимитов-на Сат — РФ-тиң алдарлыг эмчи-зи, Чечек Аракчаевна Салчак — Каа-Хем кожуунун «Сбер-

банкызының» начальниги, Василий Базыр-Сатович Салчак — Каа-Хем кожуунун харылзаа чериниң на-чальниги, Валентина Сенгижаповна Цыдендоржиева — Сарыг-Сеп суурнун чагырыкчызының оралак-чызы дээш, оон-даа өскелер ха-мааржыр.

Амгы үеде школавыста 85

өөреникчи өөренип турар. Олар-ның 52-зи — оолдар, а арткан 33-жү — кыстар. Школаның хүн бүрү-де чымыштыг ажыл-ижин 19 баш-кы хаара тудуп ажылдап турар. Олар «Экологтук өөредилге бол-гаш тыва улустун ужур-чаңчылда-ры — кижизидилгениң үндезини» деп методиктиг тема-биле ажылдап

тошканы өөреникчилер, башкылар болгаш ажылчыннарывыс эмгеле-жип тургаш, тарып, ажаап алыр бис. Кожуунда «Школа чанында эң эки дуржулга участогу» деп чыл-дың эртер мөөрейге 2009 чылда 3-кү черни, 2010 чылда 1-ги черни алган бис. Аңаа биология башкызы Саяна Ивановна Тапаян болгаш

турарлар. Школавыстың эң баш-тайгы директору кылдыр В.А.Су-хорукков ажылдап эгелээн. Амгы үеде школаны беш дугаар чыл улай аныяк башкы Марианна Спи-риновна Ондар удуртуп турар. Ол кызымак, сагыш човаачал, өөреникчи бүрүзүн эки билер болгаш кончуг дузааргак. Директорнун өөредилге талазы-биле оралак-чызы — Алина Николаевна Мыдый, кижизидилге талазы-биле оралак-чызы — Солун-кыс Алдын-ооловна Багай-оол — ажылынга бердинген башкылар. Школавыста 8 өөредилге класы, директор болгаш башкылар, эмчи өрээлдери, спорт залы, библиотека бар. Чөмөннир чер, күш-ажыл бажычыгажы база эге класстар школазы аңгы туттун-ган. Чайын школавыс девискээринге өөредилге чылында чиир янзы-бүрү ногаа аймаан болгаш кар-

ажыл-агый талазы-биле мастер Елена Владимировна Арапчааның кириген үлүг-хуузу улуг. Бистин школавыс кожуун иштинде «Өөредилге» деп тускай сорулгалыг на-ционал төлөвилел езугаар 2008 болгаш 2011 өөредилге чылдарын-да «Эң-не тергийн өөредилге че-ри» деп атты алган.

Сөөлгү 2010-2011 чылдарда школаны үш өөреникчи тергийн эки өөредилгези дээш мөңгүн ме-дальдар-биле дооскан. Ол дээр-ге Айлана Эртинева Кол болгаш Алекмаа Кара-ооловна Уйнукай, Аян Радостьевич Оюн-дур. Ынчан-гаш Бүрен-Аксы суурувуста ынак школавыска, оон коллективинге 65 харлаан юбилейин таварыштыр моон-даа соңгаар чогаадыкчы чедишкinnerни күзедивис!

Айдысмаа САЛЧАК,
тыва дыл башкызы.

БИЛИИН, МЕРГЕЖИЛИН — ӨӨРЕНИКЧИЛЕРИНГЕ

1941 чылдың чайынында Эрзин кожуунун сумузунун төвүн Хөндөй-Аксы деп черге ар деп шиитпирни чон хүлээп алган. Аңаа эң-баштай школаны тудуп тургускан.

От класс өөренир школа ба-иин өрээл интернат, столо-ичи склад тудуу доозулган. ның иштин чугайлаваан, ха-а чудуктардан сыстып кел-рбак, сарыг чинчилер дег-кылаңайнып турар. Клас-с-парталарны болгаш башкы-а бир булуңда изиг-демир-каан. Школа өөрениринге

Чоксум, Биче-оол Чамыян, Күр Кыргыс, Чымба Бимба удуртуп турган. Херээжен тудугжулар база бар.

Ынчалдыр 1941 чылдың сен-тябрь 1-де эге школа ажыттынып, өөредилге чылы эгелээн. Школа-ның эргелекчизи, башкызы — Вик-тор Барылович Кунгаалай. Баш-тайгы өөреникчилери 38 киж. Оларның чамдыктары чоорту сы-вырылып үнүп чорза-чорза, эге шко-ланы 6 киж доозуп үнген: Бумбу-руу Дарма, Өшкү-Саар Лодун, Мангин Сотпа, Данил Дамчанов, Бады Каваа, Чыргал-оол Доржу. Школаның кончуг эки өөреникчизи Чыргал-оол Доржу 4 классты доо-зуптарга, школага пионервожа-ттыладып база башкыладып арт-тырып алган. Баштай өөренип кир-ген уруглар тывалал билбес, моол-ген чугаалаар турган. Чамдык-дылга чугаалаар турган. Чамдык-улус ажы-төлүн өөредир дээш хем унунга көжүп четкилеп

келгилээн.

Суурнун чону бо хүнге чедир ажылынга бердинген, сумунун хөг-жүлдезинге эвээш эвес үлүүн кири-ген кайгамчык башкылар: Демян Ловунчалович Оюн, Иван Федор-ович Молянов, Иргит Араптанович Мижидол, Бөвөй-оол Оюнович Сен-гин (ам аравыста чок) болгаш оон-даа өскелерни хүндүткел болгаш өөрүп четтиришкinner-биле сактып чоруур. Бистин школавыска РСФСР-ниң алдарлыг башкызы Б.О. Кыргыс, улус өөредилгезиниң тергийннери: В.К.Кенден, Л.С.Шой-дук, С.С.Базаа, Күш-ажыл орде-ниниң эдилекчилери А.Б.Шойдук, улус өөредилгезиниң хүндүлүг ажылдакчызы З.К.Санчаа, спорт мастери А.Т. Шойдук ажылдап чо-раан. Оларга чоргаарланып чо-руур бис.

70 чылдың дургузунда школаны кандыг кижилер доозуп үнмеди дээр! Тыва АССР-ниң партия обко-мун 18 чыл удурткан бирги секре-тарь Г.Ч.Ширшин, РФ-тиң алдарлыг артисти К.Б.Демир-оол, кикбок-сингиге бирги тыва делегей чем-пиону А.Д.Соян, Россияның че-

гаалчылар болгаш чурукчулар эви-лелиниң кежигүнү, полковник эрге-дужаалдыг К.Д.Бижек, Россияның Чогаалчылар эвилелиниң кежигүнү, лама-башкы Р.Д.Лудуп болгаш оон-даа өскелерни адап болур.

Бөгүн школаның директору Борбаанай Бораевна Дакааның билдиги удуртулгазы-биле кол-лектив демниг ажылдап турар. Башкыларның 77 хуузу — 1-ги бол-гаш 2-ги категорияның башкылары. 1 башкы бо чылын дээди кате-горияны камгалап алган. Эге школа-да бедик мергежилдиг башкылар хөй. Оларга улуг башкы В.Б.Каваа, Тыва Республиканың алдарлыг башкызы, Улус өөредилгезиниң тергийнни, улус өөредилгезиниң хүн-дүлүг ажылдакчызы В.К. Ендан, улус өөредилгезиниң тергийннери: Н.К.Нордуп, Е.А.Кунчун хамаар-жыр. Башкыларның хөй кезин школаның доозукчулары болуп турары өөрүнчүг.

Бо хүннерде амгы үениң негел-дезинге дүүштүр, кызымаккай ажылдап чоруур башкылар база хөй: методист башкы Е.А.Ендан, ССРЭ-ниң спорт мастери С.Б.-Д.

Ендан, О.Э.Шактар, В.Д.Динга, В.Ч.Сан-Хоо, Улус өөредилгезиниң хүндүлүг ажылдакчызы Г.Д.Баян. Кожуун, суму чагыргаларының даргаларының грантыларын алган аныяк башкыларывыс: Ч.В.Бавуу, Д.М.Далын, А.С.Сок, Н.А.Дудуп, Я.Я.Яндак болгаш өскелер-даа.

Школаның материал-техниктиг баазасы хүнден хүнге экижи-п олурар. Аңаа эвээш эвес үлүг-хуу-зун бистин доозукчуларывыс ки-рип турар. Бо чылын пластик соң-галар садып алыры-биле 40 муң рубльди бергеннер. Школа боду дузалал ажыл-агыйлыг: 180 баш шээр малдыг, 10 шаа инектиг, оларның ачызында чамдык өөреникчилерни халас чөмгөрип турар бис. Бичи чүүлге хөйүнү бижири болдунмас, ынчангаш школаның коллективинге, оон доозукчула-рынга, ада-иелерге болгаш өөреникчилеринге быжыг кадыкшылды, аас-кежикти, амыдыралынга ак орукту күзеп каалы. Байырлал-биле, эргим школавыс!

Тамара НООЗУН,
школа директорунун оралак-чызы, РФ-тиң өөредилгезиниң хүндүлүг ажылдакчызы.

Марафон чоруп тур

«МАЛЧЫНГА ДАМДЫ ДУЗА»

Шак-ла ындыг аттыг марафонну мөңгүн-тайгажыларның эгелээни өскелерге база үлегерчижек болуру чугаажок. Ол дугайында Тыва Республиканың Көдээ ажил-агый яамызының сайыдының оралакчызы Сергей Мөнгеевич Оюн бистиң солунуң номчукчуларыңа дыңнаткан.

Ноябрь 3-түн хунунде Мугур-Аксы суурнуң Култура бажыңыңа кожуунда федералдыг болгаш муниципалдыг албан черлеринин ажилдакчылары, сайгарлыкчылар болгаш малчыннарның ажи-төлү чыгылып кээп, көдээ иштиң маадырларыңа кышты хүр-менди ажи алыры-биле боттарның талазындан дуза көргүскен ачы-буян марафонун кожуунуң көдээ ажил-агый эргелелиниң удуртулгазы-биле эрттирген.

Кадыг-дошкун агаар-бойдустуг, кыдыг-кыйыг, кызыгаар де-вискээрге хамааржыр кожуунуң малчыннарыңа боттук дузаны кадары — марафоннуң сорулгазы ол болган. Кожуунуң көдээ ишчилери малга кышкы мал чөмүн курлавырлаары-биле Сүт-Хөл, Чөөн-Хемчик болгаш Улуг-Хем кожууннарның сизен шөлдеринге ажилдап чайлааш, быжыг чөм-суурну белеткээ. «Малчын» күрүнениң унитарлыг бүдүрүлгезинин малынга дээш 458 тонна (эрткен чылындан арткан сизени-биле) сизен-шир-биилди малчын коданнарда чедиргилзэн. «Мөген-Бүрен» ажил-агый сизенден аңгыда, 87 тонна мал чир суланы база белеткеп ал-

ган. Көдээ ажил-агый кооперативтери, унитарлыг бүдүрүлгелер, хууда чон кыштаглаашкынче эки белеткелдиг кирген.

Ындыг болзажок кыштын чык-кылама соогун, агаар-бойдустуң чаңнаашкынын кижиле башкарып олурар эвес, кандыг-даа байдалдарда белен болуру-биле малчын кижиге үезинде дузаны кадары эң кол чүүл деп санааш, чон ортузунга чарлаттынган марафонга энерел сеткилдиг, дузааргак кижилер ол хүн чыгылып, канчаар-даа аажок улуг дузаны чедиргенин онзалап демдеглээр апаар. Бюджет организациялары: школалар, музыка школары, уруглар садтары, Култура бажыңы, библиотекалары; саң-хөө килдизи, шериг комиссариаты, өртке удур кезек, полиция килдизи, статистика албаны дээш, аңгы-

аңгы албан черлери, ажилчы коллективтер, сайгарлыкчылар, хууда садыглар ээлери кожуунуң малчыннарыңа дуза кылдыр 47800 рубльди, 10 тонна суланы, белек-селекти малчыннарга берген.

Марафон ооң-биле ажилын дооспайн, ажи хевээр арткан. Марафоннуң дараазында үе-чадазында — кышкы үеде кажаа-хораа аштажыры, дош белеткежири, болдунар шаа-биле аш-чөмүн малчын аалдарга чедирери, мал оолдаашкыны эгелээрге, сакман ажилы дээш, дузалажыр ажилдар-ла хөй. Мөңгүн-тайгажыларның бо чараш эгелээшкенин өске кожууннар база эдерип чоруттар боор, че-ве, ам кайы кожуун эгелээр?

Айрада МОНГУШ.

ДЫШТАНЫРДА

2011 чылдың ноябрь 1-ден Соңгу чүк болгаш аңаа деңнештирген черлерин ажилдавайн турар пенсионерлеринге Россия де-вискээринге аай-дедир дыштанып чоруур орук чарыгдалын төледип алыр чиигелде бөдүүнчээ.

Ол езугаар ам дыштанган черинге чедир база дедир келген чарыгдалын эгидип алырда, пенсионер бодунуң билдиришкенинге кааа четкенин айтып каар болгаш аңаа чүгле орукка чораан билеттерин кожуу каар.

Соңгу чүктүн пенсионерлеринге орук компенсациязы алыр ийи арга көрдүнген: бирээде, тускай талон езугаар баш удур билет садып алыры; ийде, боттарының акшазы-биле саткан билеттер өрттэн эгидип алыры. Бир эвес силер билет садып алыр талон алыр дээн болзунарза, дыштанып баар дээн санаторий, дыштанылга бажыңы, турбааза баар документиңерни (путевка, курсовка) көргүзер силер. Ол ышкаш чаа дүрүм езугаар төрелиңерден, өске хоорайда ажи-төлүңерден, эжинерден келген чагаа, чалалга, келдириш-кин хевирлиг документиңер дужаап болур силер. Ону нотариуска шың-зыттырып алыр. Ону ийи чылда чаңгыс катап ажилап болурун сагындырып каалы.

Россияның Пенсия фондузунуң ТР-де салбырының парлалга албаны.

ТУРГУЗУКЧУЗУ: Тыва Республиканың Чазаа. Кол редактор С.С.МОНГУШ.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: кол редактор—2-01-35, редакторуң оралакчызы — 2-19-87, тел: факс (394-22) 2-17-94, бухгалтерия — 2-17-91. e-mail: shyntuva@mail.ru; shyntuva@yandex.ru; КИЛДИСТЕР: ниитилел-политиктиг килдиз—2-18-10, култура, өөрөдиге — 2-03-88, чагаа — 2-17-09, көдээ ажил-агый — 2-17-09, очулга — 2-03-87, үлетпүр — 2-40-77. Солун келбейн барганда, 3-14-94 телефонче долгаар. Неделяда үш катап үнер. Хемчээли парлаан 2 ама. Тираж 7500. Чагыг 131. Номериң парлалгаже дужаганы: график езугаар — 21.00, херек кырында — 18.00.

«ЭНЕРГОТУДУГ» кызыгаарлаттынган харысалгалыг ниитилел КВАРТИРАЛАРНЫ ТУДУГ КЫЛЫЧЫЗЫНДАН

Объектинин ады	Өрээлдер саны	So	S кухня	Каьттар
Кызыл хоорай, Энергетиктер мкр. бажың 13, 4 каьт тууйбу бажың	1	43,26	9,96	1,2,3,4
	2 тип 1	84,63	11,50	1
	2 тип 2	74,78	12,27	1,2,3,4
Дужаар хуусаазы 2011 ч, 4 квартал.	3	97,80	11,50	2,3,4

1 дөрбелчин метрде өрттэ 34 500 рубльден өрү Каш базым черде быжыг гаражтар бар.

Амгы үеде квартира садып алыры — амгы үениң экономиказының турум эвес байдалдарында силерниң акшаңарны камгалап алырының эң эки аргазы-дыр. ОЛ БАЖЫҢДАН КВАРТИРАЛАР САДЫП АЛЫРЫНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ДАРААЗЫНДА ТЕЛЕФОННАРЖЕ ДОЛГААР: тел/факс: (39422) 4-85-29, 8-923-268-90-73, 8-923-386-80-48, 8-905-920-41-01. Кызыл хоорай, Колхозная кудумчузу, 2 «а».

Индекс 667000. Кызыл хоорай, Красноармейская, 100.

Чагыдылга — 2012

«ШЫН» — ЧОННУҢ СОЛУНУ

2012 чылдың бирги чартык чылында «Шын» солуну чагыдылгазы Тываның бүгү почта салбырларында, «Ты печать» КХН-ниң киоскилеринде бо хуннерде чоруттар.

Чартык чылда чагыдылга өрттэ:

албан черлеринге болгаш организацияларга—458,40 рубль.

Хууда чагыдыкчыларга—436,56 рубль.

Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилеринге, I, II бөлүктүн инвалидтеринге — 414,72 рубль.

«Тывапечать» КХН-ниң киоскилеринде:

Чартык чылда — 300 рубль.

Үш айда — 150 рубль.

Бир айда — 50 рубль.

«Шын» солунуң цезинде чагыдып алырынче чонувусту кыйгырып тур бис

АЙЛАҢГА

Бижикчинин чагааларын Бийир туткаш, сииреди бээр Манзыр уруу Айлаң Монгуш Бажы каткан редактор-дыр.

Журналист нарын ишти Угаан хандыр биле берген Манзыр уруу Айлаң Монгуш Парлалга бердинген-даа.

Солуннарның арыннарын Сонуургааштын ажа бээр бис. Айлаң деп ат бо-ла чоруур, Ам-на тода билип каар бис.

Ажил-ишчи кижилерниң Арга-хорга дуржулгазын Өөр-чонга, эшке-өөрге Өөредиглиг чырыда бээр.

Четпестерни көрүп каанда, Чемелей бээр, кочулай бээр.

Четпес-барбас чери-даа чө Черле эрес Манзыр уруу.

Журналистниң кокпа оруун Уун часпайн, хере базып, Чаа-чаа бодалдарны Сайзырадып бижип чоруур

Журналист мергежилин Улам эки бедидип чор. Солунчуңуң даржылгазын Сорруң сынмайн, шыдажып

«Чүглүг үжүүн бажы чидип Чүктөр санай тарап «ушсу» Угадылгы бижимелиң Улус чонга суртаал болзун

Бораш ОНДА Суг-Аксы суур.

АҢЧЫЛАРНЫҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГ

Амыдыралдың кадык-чаагай хевирин пропагандалаар бол бөрү аңаарын нептередир сорулга-биле Тыва Республиканың Аңнаашкын болгаш балыктаашкын талазы-биле күрү комитеди дыштаныр хуннерде бөлүк аңнаашкын организастаар болгаш күзелдиг бүгү аңчыларны аң киржиринче чалап тур.

Аңнаашкынны ТР-ниң Аңнаашкын күркемунуң бадылааны тус планын езугаар чорудар, аңчылар болгаш ТР-ниң аңнаашкын күркемунуң ажилдакчылары харысалгалыг организацылар бол турар.

Аңаа киржирлер аш-чөмүн, боо-чөпсөөн, ок-дарызын болг транспортун боду тып алыр.

Тургустунган айтырыгларны ТР-ниң Аңнаашкын күркемунуң Кызыл хоорай, Московская кудумчузу, 2 «а» деп адрес тургузар, айтырыг салыр телефон 8(394-22) 5-61-60.

ВЕТЕРИНАРИЯ АПТЕКАЗЫНЫҢ ПУНКТУЗУНДА

шээр болгаш бода малга аверсектилер, ивермектер, ыттарга болгаш дистерге бытка удур дамдыладыр эмнер, «спрейлер» кирген. Саны эвээш.

Адреси: №50 магазинниң дужунда павильон Ажилдаар шактары 9.00—18.00, дыштаныр хүн чөк Харылзажыр телефон 8-923-381-81-69.

• Бодалдар дизи

Чугааның кысказы—угаан-медерелдин сагыш-сеткили-дир. Шекспир.

Чедишкениң эң-не кол үндезини — кижилер-биле чү-гаалажып билир болур эртемеде. Теодор Рузвельт.

АГАР САНЫВЫС: № 40703810900000010000 ОАО НКО «Тувакредит», Кызыл ИНН—1701008465; корр сч 301018107000000000740 БИК 049304740.

Россия Федерациязының Парлалга, телерадио-дамчыдылга болгаш массалыг коммуникациялар херектеринин талазы-биле яамызының Орталык Сибирде регионнар аразының де-вискээр эргелели «Шын» солуну 2004 чылдың май 14-те эде бүрүткээ.

Херечилелдин дугаары — ПИ № 16-0510. Индекс 11530, 31730. «Тываполиграф» ААН-ге парлаан. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко, 1). Солунда парлаттынган материалдарның авторларының бодалдары редакцияның туружу-биле дүүшпейн барып болур. Айыттынган саннары болгаш өске-даа фактылары, дыңнадылары дээш авторлар боттары харыылаар.